

תורה אור • פרשת בראשית • מאמר 2

כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה וגו'

”כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה”

השמים והארץ של העולם מתקיימים מכוח ”ארץ” ו”שמים” רוחניים — השאיפה של הנשמה כלפי מעלה (רצוא), והמשכת האלוקות באמצעות התורה והמצוות (שוב). לעתיד לבוא, פעימת הרצוא והשוב תנבע מעצמותו של ה' עצמו, תחילה מן השמים, ועבודת ישראל תתרומם לעמוד לפניו יחד איתה.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ”ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

Likkutei Torah

הפרשה החסידית

likuteitorah.com/he/torah-ohr/bereishis/2/

הנקודה

השמים והארץ של העולם מתקיימים מכוח "ארץ" ו"שמים" רוחניים — השאיפה של הנשמה כלפי מעלה (רצוא), והמשכת האלוקות באמצעות התורה והמצוות (שוב). לעתיד לבוא, פעימת הרצוא והשוב תנבע מעצמותו של ה' עצמו, תחילה מן השמים, ועבודת ישראל תתרומם לעמוד לפניו יחד איתה.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

חז"ל אומרים שהשמים והארץ נבראו למען ישראל והתורה; מכך מסיק אדמו"ר הזקן שבישראל ובתורה יש שמים וארץ רוחניים, המקיימים את השמים והארץ הגשמיים. המילה "ארץ" קשורה לרצון ולריצה: לריצה של הכיסופים, כמו החיות ש"רצוא ושוב". רצוא זה הוא אהבת קריאת שמע, שההכנה לה נעשית בפסוקי דזמרה; זהו רצון ממוקד לעצמותו של ה', שלמעלה מכל העולמות המקבלים חיות מעצם ה"מלכות" שלו. ה"שוב" בא בתפילת שמונה עשרה, בלימוד התורה ובעיקר בקיום המצוות בפועל, המקיפות את הנשמה כשם שהשמים מקיפים את הארץ. כעת, בזמן ההסתר, הארץ צריכה להקדים את השמים: אתערותא דלתתא צריכה להקדים את התגובה מלמעלה. לעתיד לבוא, כשלא יהיה הסתר, "שמים חדשים וארץ חדשה" יבואו מה' לבדו, תחילה השמים — כפעימת המשכה של ה' עצמו, המגיעה ונסוגה כמו פעימות הלב. ובכל זאת, גם "זרעכם ושמכם" — המצוות של ישראל וקבלת עול כפעימת המשכה של ה' עצמו, המגיעה ונסוגה כמו פעימות הלב. ובכל זאת, גם "זרעכם ושמכם" — המצוות של ישראל וקבלת עול כפעימת המשכה של ה' עצמו, המגיעה ונסוגה כמו פעימות הלב.

מבנה

1	השמים והארץ שבתורה ובישראל	¶11-2
מאחר שהעולם קיים למען ישראל והתורה, חייבים להיות בהם שמים וארץ רוחניים; המילה "ארץ" מציינת גם ריצה וגם רצון.		
2	רצוא: ריצת הכיסופים	¶13-8
כיסופיהם של המלאכים והנשמות להיבלע בה; בתפילה זהו רגש האהבה של קריאת שמע, שההכנה לו נעשית בפסוקי דזמרה, והוא מגיע אל מעבר לעולמות המקבלים חיות מ"מלכותו" של ה', אל עצמותו.		
3	שוב: המשכת האלוקות למטה	¶9-11
תפילת שמונה עשרה, לימוד התורה וקיום המצוות בפועל ממשיכים את האור אל תוך הכלים; הנשמה "על כורחה חיה" בגוף לשם כך.		
4	השוב הוא שמים, והרצוא הוא ארץ	¶12-15
התורה והמצוות מקיפות את הנשמה כשם שהשמים מקיפים את הארץ; הכיסא וההדום, סולם התפילה, והסיכה שהארץ קדמה לשמים בבריאה.		
5	מדוע העולם קיים למען התורה וישראל	¶16
התורה (שוב) ומסירות הנפש של ישראל (רצוא) הן השמים והארץ הרוחניים המקיימים את הגשמיים.		
6	הארץ החדשה שלעתיד לבוא	¶17-21
הרצוא של ימינו הוא מאבק להיחלץ מן ההסתר; לעתיד לבוא, בלי קליפה, הגילוי יבוא מלמעלה בלבד, השמים לפני הארץ, ולא באמצעות הצמצומים של אלקים.		

כמו פעימות הלב או להבת אש, ההמשכה של ה' עצמו מתפשטת ונסוגה ("מטי ולא מטי"); כאן ההתפשטות (שמים) קודמת לנסיגה (ארץ).

המצוות של ישראל וקבלת עול מלכות שמים לא יתבטלו לנוכח הגילוי העתידי, אלא יתרוממו לעמוד לפניו.

מושגים

רצוא ושוב רצוא ושוב

"ריצה ושיבה": השאיפה העולה להידבק בה', והשיבה כלפי מטה כדי להמשיך אלוקות בעולם. כאן הרצוא הוא "ארץ" והשוב הוא "שמים".

אתערותא דלתתא ואתערותא דלעילא אתערותא דלתתא ואתערותא דלעילא

יוזמה אנושית המעוררת תגובה אלוקית, וגילוי אלוקי שאינו בא בעקבות יוזמה שלנו. כעת הראשונה צריכה להקדים את השנייה; השמים והארץ החדשים יבואו מלמעלה בלבד.

"מלך" ו"יחיד" מלך ויחיד

ה' כ"מלך" — מלכותו, שהיא רק "שם" וזיו — נותן חיות לכל העולמות (ממלא כל עלמין); כ"יחיד" הוא עצמותו, שאינה משתנה בעקבות הבריאה (סובב כל עלמין), ואלוה קשור ישראל.

אורות מקיפים מקיפים

אור המקיף ואינו נכנס פנימה; המצוות נעשות לבושים מקיפים של הנשמה, ולכן השוב של התורה והמצוות הוא "שמים" סביב "הארץ" של הרצוא.

מטי ולא מטימטי ולא מטי

מונח של האריז"ל המציין את פעימת האור האלוקי הנכנס אל הכלים ונסוג מהם, כמו פעימות הלב או להבת אש; ההתפשטות באה תחילה.

שם אלקים שם אלקים

השם של הצמצום וההסתר שבאמצעותם נברא העולם הנוכחי; הרצוא של הנשמה "ממתיק" אותו עד שהוא מתאחד עם הו".

השמים והארץ שבתורה ובישראל

1 כי כאשר השמים^{1,2} החדשים והארץ החדשה וגו'. הנה כתיב בראשית ברא אלקי את השמים ואת הארץ וארז"ל בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית.³

"כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה" וגו'. והנה כתוב: "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", וחכמינו זיכרונם לברכה אמרו: "בראשית — בשביל ישראל שנקראו ראשית".

המאמר פותח בהבטחתו של ישעיהו, שהשמים החדשים והארץ החדשה שה' יעשה יעמדו לפניו, וכך גם יעמדו זרע ישראל ושמנו. לפני שהאדמו"ר הזקן מסביר זאת, הוא פונה לפסוק הראשון בתורה ולדרשת חז"ל על המילה "בראשית" — "בשביל ראשית": העולם נברא למען ישראל, שנקראו "ראשית".

וגם אמרו בשביל התורה שנק' ראשית.⁴ וא"כ כיון ששמים וארץ נבראו בשביל תורה וישראל מוכרח לומר שיש בחי' שמים וארץ בתורה ובעבודת ישראל שבהן ועל ידן יתקיימו שמים וארץ הגשמיים.⁵

וכן אמרו: "בשביל התורה שנקראת ראשית". ואם כן, מאחר שהשמים והארץ נבראו בשביל התורה ובשביל ישראל, מוכרחים לומר שיש בחינה של שמים וארץ בתורה ובעבודת ישראל, שבאמצעותם ועל ידם מתקיימים השמים והארץ הגשמיים.

חז"ל דרשו גם שהעולם נברא "בשביל התורה", שאף היא נקראת "ראשית". האדמו"ר הזקן מסיק מכך: אם השמים והארץ הגשמיים קיימים למען התורה ולמען ישראל, מוכרח להיות שבתורה ובעבודת ה' של ישראל יש "שמים וארץ" רוחניים, והם המקיימים את השמים והארץ הגשמיים. כעת המאמר מבקש לזהות מהם.

2 והענין הוא כי הנה אמרז"ל למה נק' שמה ארץ שרצתה לעשות רצון קונה.⁶ פי' שרצתה היינו ל' רץ וגם ל' רצון.^{7,8}

והעניין הוא, שחז"ל אמרו: "למה נקרא שמה ארץ? שרצתה לעשות רצון קונה". פירוש הדבר, ש"רצתה" הוא גם מלשון ריצה וגם מלשון רצון.

המדרש מסביר את השם "ארץ" באמצעות משחק מילים: הארץ "רצה" לעשות את רצון קונה. האדמו"ר הזקן מצביע על כך שבמילה "רצתה" יש שתי משמעויות בעת ובעונה אחת — ריצה ורצון — ולשתייהן יהיה תפקיד בהמשך.

וכמ"ש בכה ארוץ גדוד⁹ שהוא גי' ל' רץ וגם יש בו גי' ענין רצון וכמשי"ת.

כמו שכתוב: "בכה ארוץ גדוד", שגם הוא מלשון ריצה, ויש בו גם עניין של רצון, כפי שיתבאר.

דוד אומר "בכה ארוץ גדוד", ובפסוק מופיע אותו שורש של ריצה. האדמו"ר הזקן מוסיף שגם בפסוק יש משמעות של רצון, שאותה יסביר בהמשך, בפסוק 8, כשידרוש את "בכה" כ"בך עצמך".

רצוא: ריצת הכיסופים

3 והענין דהנה כתיב והחיות רצוא ושוב¹⁰ בחיי רצוא זה הוא ענין תשוקה בלב לדבקה בו יתברך והוא ג"כ לי מרוצה

והענין הוא, שכתוב: "והחיות רצוא ושוב". בחינת הרצוא היא תשוקה שבלב לדבקה בו יתברך, והיא גם מלשון מרוצה:

במראה המרכבה של יחזקאל מתוארות החיות — המלאכים נושאי המרכבה האלוהית — כ"רצוא ושוב". האדמו"ר הזקן מגדיר את הרצוא, ה"ריצה", כתשוקת הלב להידבק בה', ומציין כי הוא מאותו שורש של "מרוצה", ריצה.

כמו הרץ ממקומו להלאה כך הוא ענין תשוקה זו של החיות להיות יוצאים ועולים ממקומם וליבטל וליכלל בא"ס ב"ה וכעין מ"ש שרפים עומדי ממעל לו ופי' ממעל לשכינתו^{11,12}.

כשם שהרץ יוצא ממקומו והלאה, כך עניינה של תשוקת החיות הוא לצאת ממקומן ולעלות, להתבטל ולהיכלל באין סוף ברוך הוא. הדבר דומה למה שכתוב: "שרפים עומדים ממעל לו", ופירושו: "ממעל לשכינתה"

כשם שרץ עוזב את מקומו ומתקדם ממנו והלאה, כך תשוקת המלאכים גורמת להם לצאת ממדרגתם, לעלות ולהתבטל ולהיכלל באין סוף. השרפים שבחזון ישעיהו, שעליהם נאמר "עומדים ממעל לו", הם דוגמה דומה: מפרשים שהם עומדים מעל השכינה, ועולים מעבר למדרגת הנוכחות האלוהית השורה עליהם.

4 והיינו שתשוקתם להכלל שם כו'. וכן בחי' כללות נש"י במקורן ושרשן יש בהן בחי' רצוא ברצון ותשוקה לדבקה בו בא"ס ב"ה וכמ"ש ואל אישך תשוקתך¹³.

כלומר, תשוקתם היא להיכלל שם וכו'. גם בכלל נשמות ישראל, במקורן ובשורשן, יש בחינת רצוא — רצון ותשוקה להידבק בו, באין סוף ברוך הוא, כמו שכתוב: "ואל אישך תשוקתך"

אותה תשוקה קיימת גם במקור כל נשמות ישראל, כנסת ישראל, המשתוקקת להידבק באין סוף. דברי ה' לחוה, "ואל אישך תשוקתך", נקראים כאן כתשוקתה של הנשמה הכללית, ה"כלה", לה'

והיינו מפני השגתה בהיותה בבחי' ארץ שהיא בחי' המדרגה התחתונה להיות עם ודבר נפרד¹⁴ כו'

הדבר נובע מהשגתה, בהיותה בבחינת "ארץ", שהיא המדרגה התחתונה, שממנה נעשים "עם" ודבר נפרד וכו'

תשוקתה נובעת ממה שהיא משיגה במעמדה כ"ארץ", המדרגה האלוהית התחתונה, מלכות, שממנה נעשה "עם" — נבראים הנחשבים. נפרדים ממלכם. מתוך המקום התחתון הזה היא משתוקקת לשוב ולהתאחד עמו.

וכן הוא ג"כ בנפש האדם למטה המשכלת ומתבוננת בה' אחד איך שהוא יתברך מחדש בטובו¹⁵ כו'

וכך גם בנפש האדם למטה, המשכלת ומתבוננת בה' אחד — כיצד הוא יתברך מחדש בטובו וכו'

אותו דפוס חוזר גם בנפש האדם למטה: האדם מתבונן בשכלו באחדות ה' ובכך שהוא "בטובו מחדש" בכל יום את מעשה בראשית, כלשון הברכה הראשונה שלפני קריאת שמע.

ומהווה כל העולמות מאין ליש ממש אשר ע"כ הוא ג"כ בחי ארץ בבחי רצוא ורצון לדבקה בו ית' ולאהבה את¹⁶ ה' כי הוא חיך.

ומהווה את כל העולמות מאין ליש ממש. לכן גם היא בבחינת "ארץ", בבחינת רצוא ורצון להידבק בו יתברך, ולאהוב את ה', "כי הוא חיך".

בהתחדשות זו ה' מהווה את כל העולמות מאין ליש ממש. באמצעות ההתבוננות נעשית גם נפשו של האדם "ארץ": היא מתעוררת לרוץ אל ה' מתוך רצון ואהבה. הפסוק "לאהבה את ה'... כי הוא חיך" מלמד שהאהבה נובעת מההכרה שה' הוא עצם החיים של האדם.

5 והנה בחי הרצוא הזה הוא בק"ש ובחי השוב הוא בתפלת שמ"ע וכת"ת שהוא בחי גילוי אלקות מלמעלה למטה כנודע.

והנה בחינת הרצוא היא בקריאת שמע, ובחינת השוב היא בתפילת שמונה עשרה ובלימוד התורה, שהם בחינת גילוי אלקות מלמעלה למטה, כידוע.

כעת מתאים האדמו"ר הזקן את הרצוא והשוב לתפילות הבוקר. קריאת שמע, שבה מכריזים על אחדות ה' ומצווים לאהוב אותו, היא ריצת הנשמה כלפי מעלה; תפילת שמונה עשרה ולימוד התורה שלאחריה הם בחינת השוב, שבה האלקות נמשכת ומתגלה למטה.

ופסוד"ז שקודם ק"ש היינו לספר בשבחו של מקום כמ"ש רוממות אל בגרונם¹⁷ ועי"ז נעשה כמו חרב פיפיות לעשות נקמה¹⁸ כו' דהיינו לקרוע המסכים המבדילים גילוי אלקות.

פסוקי דזמרה שלפני קריאת שמע נועדו לספר בשבחו של מקום, כמו שכתוב: "רוממות אל בגרונם". ועל ידי כך נעשה הדבר כמו "חרב פיפיות לעשות נקמה" וכו', כלומר, לקרוע את המסכים המסתירים את גילוי האלקות.

פסוקי דזמרה, המזמורים והפסוקים הנאמרים לפני קריאת שמע, מספרים בשבח ה'. בתהילים קמט נאמר: "רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם לעשות נקמה"; האדמו"ר הזקן מפרש שהשבח עצמו הוא החרב, הקורעת את המסכים המסתירים את האלקות.

וכי"ז הכנה בלבד לשמ"ע כי בשמ"ע הוא המשכת גילוי אלקות באמרו ברוך אתה הוי"ה אלקינו שהוא בחי גילוי סוכ"ע בממכ"ע.

וכל זה הוא הכנה בלבד לתפילת שמונה עשרה, כי בה נמשכת ומתגלית האלקות, באמירת "ברוך אתה הוי' אלקינו", שהיא בחינת גילוי סוכב כל עלמין בתוך ממלא כל עלמין.

כל מה שקודם לתפילת שמונה עשרה מכין לה, ובה ההמשכה נאמרת במפורש בכל ברכה. "ברוך אתה הוי' אלקינו" פירושו שהאור המקיף, הוי' — סוכב כל עלמין — מתגלה בתוך האור המתלבש בעולמות, "אלקינו" — ממלא כל עלמין.

אך כדי שיבא לזה צריך הוא¹⁹ לסדר שבחו של מקום תחלה בפסוד"ז כמו בברוך שאמר והיה העולם²⁰

אך כדי להגיע לכך, צריך תחילה לסדר את שבחו של מקום בפסוקי דזמרה, כמו ב"ברוך שאמר והיה העולם"

כדי שהדבר יוכל להתרחש, צריך תחילה לסדר את שבח ה' בפסוקי דזמרה, החל מ"ברוך שאמר". כפי שמציין הצמח צדק, נראה לכאורה שהדברים חוזרים על מה שנאמר קודם; אולם כאן הנקודה היא שפסוקי דזמרה מכינים לקריאת שמע, שבה מתקיים הרצוא. לאחר מכן באה מוסגר ארוכה, והמשפט מתחדש בחלק 9

(כי עם היות שהנהי"א היא בחי' ארץ שהוא בחי' רצוא אך היינו מצד שורשה יש בה בחי' השתוקקות תמיד לדבקה בו ית')

כי אף שהנפש האלקית היא בבחינת "ארץ", שהיא בחינת רצוא, הרי זה מפני שבשורשה יש בה תמיד תשוקה להידבק בו) יתברך,

המוסגר מסביר מדוע נדרשת הכנה: הנפש האלקית היא מטבעה "ארץ", ותשוקתה להידבק בה' תמידית — אך כך הוא מצבה בשורשה, למעלה.

אבל בירידתה למטה להתלבש בגוף ונהי"ב אשר הן מסתירי על אורה כו' וממשיכים אותה אחריהם להמשך בקדרות אופל עניני עוה"ז ואז נסתר ונעלם בה התשוקה והרצוא לאלקות כנודע שלאום מלאום יאמץ וכשזה קם^{21,22} כו'.

אבל בירידתה למטה, להתלבש בגוף ובנפש הבהמית המסתירים על אורה וכו', ומושכים אותה אחריהם להיגרר באפלת עניני העולם הזה, אזי התשוקה והרצוא לאלקות מוסתרים ונעלמים בה, כידוע: "לאום מלאום יאמץ", וכשזה קם וכו'

כשהנפש יורדת ומתלבשת בגוף ובנפש הבהמית, הם מסתירים את אורה ומושכים אותה אל החשכה של עניני העולם הזה, ותשוקתה לאלקות נעשית נסתרת. הפסוק על יעקב ועשו, "לאום מלאום יאמץ", שהמדרש דורש "כשזה קם זה נופל", מתאר את המאבק הזה: כשהנפש הבהמית מתחזקת, תשוקת הנפש האלקית נסתרת.

ואי לזאת כדי שתוכל לבא לבחי' הרצוא בשעת ק"ש צריכה הכנה רבה לזה והוא ענין פסוד"ז בסידור שבחו של מקום כו' והכל הכנה לבחי' השוב דשמ"ע²³ כי גם הרצוא הוא בשביל להיות שוב כנודע.

ולכן, כדי שתוכל להגיע לבחינת הרצוא בשעת קריאת שמע, היא זקוקה להכנה רבה, והיא עניין פסוקי דזמרה, בסידור שבחו של מקום וכו'. וכל זה הכנה לבחינת השוב שבתפילת שמונה עשרה, כי גם הרצוא הוא כדי שיהיה שוב, כידוע:

כדי שהנפש תוכל להגיע לרצוא של קריאת שמע, היא זקוקה אפוא להכנה רבה — וזוהי עבודתם של פסוקי דזמרה. אולם הרצוא עצמו אינו המטרה: הוא נועד להביא לשוב, להמשכה המתרחשת בתפילת שמונה עשרה.

כמו שהלויים היו טפלים לכהנים כו' וגם דרך פרט פסוד"ז הוא הכנה לשמ"ע ג"כ שהוא המשכה וגילוי למטה שמתחלה צריך לקרוע המסכים המבדילים ע"י פסוד"ז בכדי שיוכל להיות הגילוי למטה)

כשם שהלויים היו טפלים לכהנים וכו'. ובפרט, פסוקי דזמרה הם גם הכנה לתפילת שמונה עשרה, שהיא המשכה וגילוי למטה: (תחילה צריך לקרוע באמצעות פסוקי דזמרה את המסכים המבדילים, כדי שיוכל להיות גילוי למטה)

העלייה משרתת את הירידה, כשם שהלויים שימשו את הכהנים. ובאופן פרטי יותר, פסוקי דזמרה מכינים גם ישירות לתפילת שמונה עשרה: סילוק המסכים המבדילים באמצעותם מאפשר לגילוי למטה להתקיים.

איך שבדבור א' בלבד נתהוו שמים וארץ²⁴ וכל צבאם²⁵ כוי וכמו שמסיים בברכה זו בישתבח מלך יחיד חי העולמים²⁶ ובב"ש אומרים ג"כ יחיד חי העולמים מלך.

כיצד בדיבור אחד בלבד נתהוו השמים והארץ וכל צבאם וכו', וכפי שמסיימים ברכה זו ב"שתבח: מלך יחיד חי [היא מספרת] העולמים"; וב"ברוך שאמר" אומרים גם כן: "יחיד חי העולמים מלך".

כאן חוזר המשפט לעניין העיקרי: פסוקי דזמרה משבחים את ה' ומתארים כיצד השמים, הארץ וכל צבאם נבראו בדיבור אחד. גם "ישתבח", החותמת את הקטע, וגם "ברוך שאמר", הפותחת אותו, מכנות את ה' "יחיד חי העולמים" לצד "מלך".

פ"י שהוא ית' הוא יחיד ומיוחד כמו קודם בריאת העולם וחי העולמים הוא רק מבחי' מלך שבחי' מלוכה היא

הפירוש הוא שהוא יתברך יחיד ומיוחד כמו קודם בריאת העולם, ואילו "חי העולמים" הוא רק מבחינת "מלך", כי בחינת המלוכה היא

האדמו"ר הזקן מסביר את הביטוי: ה' הוא "יחיד" — לבדו וללא שינוי, ממש כפי שהיה קודם הבריאה; ואילו "חי העולמים" שייך רק לבחינתו כ"מלך".

רק הארה בלבד ממנו יתבי' שהארה זו נמשכת ממנו יתבי' להיות חיות כל העולמות עליונים ותחתונים.²⁷

רק הארה בלבד ממנו יתברך; הארה זו נמשכת ממנו יתברך כדי להחיות את כל העולמות, העליונים והתחתונים.

המלוכה היא הארה מועטת בלבד של ה'. הארה זו, ולא עצמותו, היא הנמשכת כדי להחיות את כל העולמות. הניגוד בין "יחיד" — ה' עצמו — לבין "מלך" — הארה בלבד — מכין את הדיון בפסקאות הבאות.

6 ונודע שיש רבוי עולמות למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית. וזהו פ"י בשכמל"ו כי ועד אין לו הפסק.²⁸

ידוע שיש ריבוי עולמות למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית. וזהו פירוש "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד": אין הפסק ל"ועד".

על פי הקבלה יש ריבוי אינסופי של עולמות, למעלה ולמטה. האדמו"ר הזקן מוצא זאת בתשובה לקריאת שמע, "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד": הגמרא מלמדת שבכל מקום שבו נאמר "ועד" הכוונה לדבר שאינו פוסק, ולכן מלכותו של ה' מתפשטת בלי סוף.

והיינו שבחי' כבוד מלכותו נמשך להחיות עולמות ונבראים אין קץ וכמ"ש היש מספר לגדודיו²⁹ כוי וכתוב אלף אלפין³⁰ ישמשוניה ורבו רבבן קדמוהי יקומון וזהו מספר גדוד³¹ א' כוי.

כלומר, כבוד מלכותו נמשך להחיות עולמות ונבראים בלי קץ, כמו שכתוב: "היש מספר לגדודיו" וכו', וכן כתוב: "אלף אלפין ישמשוניה ורבו רבבן קדמוהי יקומון" — וזהו מספרו של גדוד אחד וכו'.

מלכותו של ה', "כבוד מלכותו", היא הנמשכת לכל העולמות והנבראים האינסופיים ומחיה אותם. בספר איוב מדובר על "גדודיו הרבים מספור, ובספר דניאל על "אלף אלפין" ועל "רבו רבבן" מלאכים; ואף על פי כן, הגמרא אומרת שהמספר המדהים שמזכיר דניאל אינו אלא מספרו של גדוד אחד.

7 ועם כל הרבוי הזה מ"מ כולם נמשכים רק מבחי" מלך שהוא בחי" שם לבד כמאמר למען שמו באהבה מלך³² כו'.

ועם כל הריבוי הזה, כולם נמשכים בכל זאת רק מבחינת "מלך", שהיא בחינת שם בלבד, כמאמר: "למען שמו באהבה, מלך" וכו'.

כל הריבוי האינסופי הזה מקבל את חיותו רק מבחינת "מלך", שהיא בחינת "שם" בלבד של ה'. שם נועד לכך שאחרים יקראו לאדם באמצעותו, ואינו נוגע בעצמותו; וכך גם המלכות היא האופן שבו ה' מתייחס לזולתו, ולא מהותו. בברכה הראשונה של תפילת שמונה עשרה מופיעות זו לצד זו המילים "למען שמו באהבה" ו"מלך".

והוא בחי" ממכ"ע ומוזה נולדה בחי" התפעלות האהבה בלבבו כאמרו ואהבת את³³ ה' אלקיך פי' את ה' אלקיך היינו כמש"ל שמע ישראל³⁴ ה' אלהינו כו'

זוהי בחינת ממלא כל עלמין. וממנה נולדת התעוררות האהבה בלבו של אדם כשהוא אומר: "ואהבת את ה' אלקיך". פירוש "ה' אלקיך" הוא כפי שנתבאר לעיל בפסוק "שמע ישראל ה' אלקינו" וכו'.

מלכות זו, המחיה את העולמות, היא ממלא כל עלמין — הכוח האלוני שבתוך כל נברא. ההתבוננות בכך מעוררת אהבה כשאומרים "ואהבת את ה' אלקיך"; "ה' אלקיך" פירושו כפי שנתבאר לגבי "ה' אלקינו": הוי' שלמעלה מהעולמות מתגלה בתוך "אלקיך".

והוא מה שמעלה יתירה נודעי לנו מכל גדודי מעלה שקרבנו לשמו הגדול שהוא בחי" סוכ"ע ועצמיות אלקותו יתברך הוא בחי' יחיד שלמעלה מעלה מבחי' חי העולמים שהוא רק מבחי' מלך כו'

וזוהי המעלה היתרה שנודעה לנו על כל צבאות מעלה: שהוא קירב אותנו לשמו הגדול, שהוא בחינת סובב כל עלמין ועצמות אלקותו יתברך — בחינת "יחיד", שלמעלה מעלה מבחינת "חי העולמים", שהיא רק מבחינת "מלך" וכו'.

יתרונם המיוחד של ישראל על כל צבאות המלאכים הוא שה' "קירב אותנו לשמו הגדול", כלשון הברכה שלפני קריאת שמע: לסובב, לעצמותו ממש, לבחינת "יחיד", שלמעלה לאין ערוך מ"חי העולמים" — בחינת "מלך" בלבד, שממנה מקבלים המלאכים את חיותם.

וזהו שנקי כנ"י אחת כמ"ש אחת היא יונתי³⁵ כו' שהיא מקבלת מבחי' ה' אחד ממש.

.וזהו הטעם שכנסת ישראל נקראת "אחת", כמו שנאמר "אחת היא יונתי" וכו', מפני שהיא מקבלת מבחינת "ה' אחד" ממש.

לכן כנסת ישראל נקראת "אחת", ככתוב בשיר השירים: "אחת היא יונתי". היא מקבלת מ"ה' אחד" — מאחדותו של ה' עצמו, ולא רק מבחינת מלכותו.

8 והיינו ע"י שתהי' בבחי' אחת היא לאמה^{36,37} להיות שע"י ההתבוננות תבא לבחי' אחת להיות לה

כלומר, על ידי שתהיה בבחינת "אחת היא לאמה": באמצעות ההתבוננות תגיע לבחינת אחדות, כך שיהיה לה

הפסוק "אחת היא יונתי" ממשיך במילים "אחת היא לאמה". אדמו"ר הזקן מסביר כיצד הנשמה מגיעה לאחדות זו: באמצעות ההתבוננות מתגבש בה רצון אחד.

רק רצון אי' לדבקה בו יתבי' והוא בחי' רצוא הנ"ל לבחי' סוכ"ע לדבקה בעצמות אלקות וכמאמר מי לי בשמים כו'.

רצון אחד בלבד — לדבוק בו יתברך. זוהי בחינת הרצוא שנתבאר לעיל, אל בחינת סובב כל עלמין, כדי לדבוק בעצמות אלקות, כמאמר: "מי לי בשמים" וכו'.

הרצון היחיד הזה הוא לדבוק בה' עצמו. זהו הרצוא שנתבאר לעיל, המכוון כעת לסובב — לעצמותו של ה' שלמעלה מהעולמות — ולא לחיות שבתוך העולמות; כלשון בעל התהלים: "מי לי בשמים [ועמך לא חפצתי בארץ]"

וזהו ענין ואהבת שבק"ש ופי' וענין הרצוא היינו כמ"ש בכה ארוץ גדוד³⁸ בכה דוקא בעצמותך וארוץ גדוד היינו בחי' אלף אלפין ישמשוניה ורבו רבבן קדמוהי יקומון³⁹

וזהו ענין "ואהבת" שבקריאת שמע. משמעותו וענינו של הרצוא הם כמ"ש: "בכה ארוץ גדוד" — "בכה" דווקא, בעצמותך; ו"ארוץ גדוד" היינו בחינת "אלף אלפין ישמשוניה ורבו רבבן קדמוהי יקומון"

זוהי האהבה של "ואהבת" שבקריאת שמע. הפסוק של דוד "בכה ארוץ גדוד" מתפרש כאן במלוא משמעותו: "בכה", כלומר כך, בעצמותו של ה'; וה"גדוד" הוא צבאות המלאכים הרבים מספור שבחזון דניאל

(ועמ"ש במ"א ע"פ ורב כח לתבונתו אין מספר^{40, 41} איך ששרש כל גדוד הוא בוי"ק דאצי" יעו"ש) שבכולם לא יחפוץ רק בה' לבדו.

ועיינו במה שנתבאר במקום אחר על הפסוק "ורב כח לתבונתו אין מספר", כיצד שורשו של כל גדוד הוא בוי"ק דאצילות; עיינו) ובכולם אין הוא חפץ אלא בה' לבדו — (שם

בסוגריים מפנה אדמו"ר הזקן למאמר אחר, העוקב אחר שורשו של כל "גדוד" של מלאכים ומוצא אותו בשש המידות של אצילות. הנשמה רצה מעבר לכל הצבאות הללו, מפני שאינה חפצה אלא בה' לבדו

ואדלג שור היינו גם בחי' כל המקיפים עליונים כי שור הוא חומה כמ"ש בנות צעדה⁴² עלי שור.

"ואדלג שור" היינו גם בחינת כל המקיפים העליונים, שכן "שור" פירושו חומה, כמו שנאמר: "בנות צעדה עלי שור"

החלק השני של הפסוק של דוד, "באלקי אדלג שור", מתייחס למדרגה נעלית עוד יותר: המקיפים העליונים, שאינם נכנסים לעולמות אלא מקיפים אותם, כחומה המקיפה עיר. "שור" פירושו חומה, כמו בברכת יעקב ליוסף

ועד"מ החומה הוא מקיף לעיר גם הם אדלג כי התשוקה היא רק למהו"ע ית' ממש

.ועל דרך משל, החומה מקיפה את העיר; גם עליהם "אדלג", שכן הכיסופים הם רק למהותו ועצמותו יתברך ממש

הנשמה "מדלגת" גם על מדרגות מקיפות נעלות אלה, מפני שכיסופיה אינם מופנים לשום גילוי, גבוה ככל שיהיה, אלא לעצמותו של ה' עצמו

(שגם כל המקיפים כלא חשיב אצלו ית' וכמ"ש במ"א בפ"י אדון הנפלאות⁴³ כו' ולכן נק' שור כמו שהחומה נעשית מאבני' שהם רק בחי' דומם כך כתיב עשה פלא⁴⁴ שבחי' פלא ומקיפי' עליונים הוא רק כמו בחי' עשייה אצלו ית')

שגם כל המקיפים נחשבים כלא כלום לפניו יתברך, וכמו שנתבאר במקום אחר בפירוש "אדון הנפלאות" וכו'. לכן הם נקראים "שור": כשם שהחומה עשויה מאבנים, שהן בחינת דומם בלבד, כך נאמר "עושה פלא" — בחינת הפלא והמקיפים העליונים (אינם אלא כבחינת עשייה לפניו יתברך).

בסוגריים מובא עניין נוסף: לפני ה' גם המקיפים העליונים ביותר נחשבים כלא כלום. לכן הם מכונים "חומה" — חומה בנויה מאבנים, שהן דומם — ולכן נאמר "עושה פלא": מנקודת מבטו של ה', גם ה"פלאות", המקיפים העליונים, אינם אלא בחינת "עשייה", דרגת הפעולה הנמוכה ביותר.

וז"ש מי לי בשמים^{45.46} ועמך לא חפצתי בארץ כו' שמים הם בחי' מקיפים וארץ הם בחי' פנימיים שזהו בחי' שור ובחי' גדוד הנ"ל וארוץ ואדלג אותם בכח התשוקה שלי בכח ממש בעצמותך:⁴⁷

וזהו שנאמר: "מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ" וכו'. "שמים" הם בחינת המקיפים ו"ארץ" הם בחינת הפנימיים; אלו הן בחינת "שור" ובחינת "גדוד" שנתבארו לעיל. אני רץ ומדלג עליהם בכוח הכיסופים שלי — "בכח", ממש בעצמותך.

הפסוק בתהלים מסכם את העניין: "שמים" מציינים את המקיפים, את ה"חומה", ו"ארץ" את האורות הפנימיים הנכנסים לעולמות, את ה"גדוד". הנשמה רצה ועוברת על פני שניהם בכוח כיסופיה ל"בכח" — לעצמותו ממש של ה'.

קטע 3 • 91-11

שוב: המשכת האלוקות למטה

9 והנה מבחינת רצוא הנ"ל בק"ש נעשה שוב אח"כ בתפלה. ולכן גם בסוף הק"ש הוא מסיים אני ה' אלהיכם

והנה מבחינת הרצוא שנתבאר לעיל בקריאת שמע נעשה לאחר מכן שוב בתפילה. לכן גם בסוף קריאת שמע מסיימים: "אני ה' אלקיכם",

הרצוא כלפי מעלה שבקריאת שמע מוביל לשוב שבתפילת שמונה עשרה. לכן גם קריאת שמע עצמה מסתיימת ברידה: "אני ה' אלקיכם"

פ"י אלקיכם ממש להיות בחי' גילוי אלקות בכל או"א מלמעלה למטה למהוי אחד באחד⁴⁸ כו'.⁴⁹

כלומר, "אלקיכם" ממש: שתהיה התגלות אלקות בכל אחד ואחד, מלמעלה למטה, "למהוי אחד באחד" וכו'.

"אלקיכם" מתפרש כפשוטו: אלקות מתגלה בתוך כל אדם ואדם, מלמעלה למטה. הביטוי שבזוהר "למהוי אחד באחד" מתאר אחדות זו, שבה האחד שלמעלה מתגלה בתוך האחד שלמטה.

10 ואח"כ בשמ"ע בחי" ברכאן נמשך זה הגילוי אור בבחי" שוב ממש בחי" ברכות באמרו בא"י מברוך לאתה בגילוי לנוכח כידוע.

ולאחר מכן, בתפילת שמונה עשרה, ביי"ח ברכות, נמשכת התגלות אור זו בבחינת שוב ממש, ביי"ח הברכות, באמירת "ברוך אתה ה'": מ"ברוך" ל"אתה", בהתגלות ובפנייה ישירה, כידוע.

בתפילת שמונה עשרה נמשכת ההתגלות בבחינת שוב ממש, באמצעות שמונה עשרה הברכות. כל ברכה פותחת ב"ברוך אתה": המעבר מ"ברוך", שמתפרש בחסידות כהמשכה, ל"אתה", הוא פנייה ישירה אל ה' כמי שנוכח ומתגלה.

ואחר שמ"ע בלימוד התורה נמשך גילוי זה בתורה כמ"ש ותורה אור⁵⁰ כו' כי רוח אייתי רוח כו'
ולאחר תפילת שמונה עשרה, בלימוד התורה, נמשכת התגלות זו בתורה, כמו שנאמר: "ותורה אור" וכו', כי "רוח אייתי רוח" וכו'.

לאחר התפילה בא לימוד התורה, ואותה התגלות נמשכת בתורה, שעליה נאמר במשלי "ותורה אור". העיקרון "רוח אייתי רוח" מסביר את הקשר: הרוח שאדם מעורר בתפילתו מביאה רוח מקבילה מלמעלה אל לימודו.

ועי"י בחי' הרצוא הנ"ל נמשך בחי' רוח המשכה מלמעלה למטה וכמ"ש אם ישים אליו לבו ונשמתו אליו יאסף⁵¹ כו'

ועל ידי בחינת הרצוא שנתבארה לעיל נמשכת בחינת "רוח" — המשכה מלמעלה למטה — כמו שנאמר: "אם ישים אליו לבו, רוחו ונשמתו אליו יאסף" וכו'.

דווקא הרצוא שבקריאת שמע ממשיך את ה"רוח" למטה. דברי איוב "אם ישים אליו לבו, רוחו ונשמתו אליו יאסף" מתפרשים כך: כשאדם מפנה את לבו אל ה', רוחו של ה' נמשכת אליו.

ואח"כ במעשה המצות נמשך בחי' שוב זה יותר וכידוע בשרש ענין המצות שהוא להמשיך האור בכלי דוקא וכמ"ש כי נר מצוה כו'.

ולאחר מכן, בקיום המצוות בפועל, נמשכת בחינת שוב זו עוד יותר. כידוע, שורש עניין המצוות הוא להמשיך את האור דווקא בכלי, כמו שנאמר: "כי נר מצוה" וכו'.

השוב נמשך הלאה, וביתר שאת, במצוות המעשיות. מטרתן ושורשן של המצוות הם להמשיך את האור האלוקי לתוך כלי — חפצים ופעולות גשמיים — כפי שעולה מן הפסוק "נר מצוה": הנר הוא הכלי המחזיק את האור.

11 ועל קיום המצות ארז"ל בע"כ אתה חי^{52,53} פ"י לפי שאחר האהבה והתשוקה במס"נ בבחי' רצוא הנ"ל אח"כ נעשה בחי' שוב להיות בע"כ אתה חי בגוף כדי להיות גילוי אור האלקי מלמעלה למטה במעשה המצות.

ועל קיום המצוות אמרו רבותינו ז"ל: "בעל כורחך אתה חי". פירוש, שלאחר האהבה והכיסופים במסירות נפש, בבחינת הרצוא שנתבארה לעיל, באה אחר כך בחינת שוב: "בעל כורחך אתה חי" בגוף, כדי שתהיה התגלות האור האלקי מלמעלה למטה באמצעות קיום המצוות.

המשנה אומרת "בעל כורחך אתה חי", והמאמר מיישם זאת על המצוות. לאחר הרצוא של הנשמה — אהבה עזה עד כדי נכונות לוותר על עצמה לגמרי — עליה "לשוב" ולהמשיך להיות בגוף בעל כורחה, מפני שרק שם יכולה הארת האור האלקי למטה להתגלות באמצעות המצוות המעשיות.

וזהו פ"י בכל לבבך⁵⁴ במס"נ תחילה בבחי' הרצוא ואח"כ ובכל נפשך היא בחי' שוב לקשר מחדו"מ במחדו"מ של התורה ומצות כו'.

וזהו פירוש "בכל לבבך" — תחילה במסירות נפש, בבחינת הרצוא; ולאחר מכן "ובכל נפשך", שהיא בחינת שוב: לקשר את המחשבה, הדיבור והמעשה למחשבה, לדיבור ולמעשה של התורה והמצוות וכו'.

שני ביטויים בקריאת שמע מתאימים לשתי התנועות: "בכל לבבך" הוא הרצוא שבמסירות נפש, ואילו "ובכל נפשך" הוא השוב, שבו האדם מקשר את מחשבתו, דיבורו ומעשיו למחשבה, לדיבור ולמעשה של התורה ומצוותיה.

קטע 4 • 11-15

השוב הוא שמים, והרצוא הוא ארץ

12 והנה בחי' השוב נק' שמים כי הנה בבחי' השוב הזה בתומ"צ נמשך האור למעלה בבחי' מקיף כידוע שהמצות הן בחי' מקיפי וע"כ נעשו המצות לכושים לנשמה בג"ע כי הלכושים והמקיפי ענין א' הם כו'.

והנה בחינת השוב נקראת "שמים", שכן בבחינת השוב הזה, באמצעות התורה והמצוות, נמשך האור מלמעלה בבחינת מקיף. כידוע, המצוות הן בחינת מקיפים, ולכן המצוות נעשות לכושים לנשמה בגן עדן, שכן הלכושים והמקיפים הם עניין אחד וכו'.

השוב מזוהה כעת עם "שמים". באמצעות התורה והמצוות נמשך אור המקיף את הנשמה, כמו שהשמים מקיפים את הארץ. לכן המצוות נעשות "לכושים" לנשמה בגן עדן: לכוש הוא סוג של מקיף.

וז"ש צרורה בצרור החיים^{55,56} כו' צרור זה היינו המצות כידוע והתורה אע"פ שנק' מזון⁵⁷ מ"מ היא ג"כ בחי' לכוש

וזהו שנאמר "צרורה בצרור החיים" וכו': ה"צרור" הזה הוא המצוות, כידוע. והתורה, אף שנקראת "מזון", היא בכל זאת גם בחינת לכוש,

ברכת אביגיל ש"נפש אדוני צרורה בצרור החיים" מתפרשת על המצוות, המקיפות את הנשמה. התורה נקראת "מזון", שנבלע בפנים כאור פנימי; אך גם היא לכוש.

כמ"ש עטה אור כשלמה⁵⁸ (ועיין דבר זה במ"א ע"פ כי ביום הזה יכפר^{59, 60} כו' בענין כך היא דרכה של תורה כו' אשריך וטוב לך.⁶¹ וע"פ וראיתם אותו וזכרתם^{62, 63} כו' וע"פ את שבתותי תשמרו)⁶⁴

כמו שנאמר: "עוטה אור כשלמה" (ועינינו בענין זה במקום אחר, על הפסוק "כי ביום הזה יכפר" וכו', בענין "כך היא דרכה של תורה... אשריך וטוב לך"; וכן על הפסוק "וראיתם אותו וזכרתם" וכו', וכן על הפסוק "את שבתותי תשמרו")

הפסוק "עוטה אור כשלמה" מראה שהאור — התורה — הוא לבוש. הסוגריים מפנים למאמרים אחרים שבהם העניין מתבאר: על הכפרה ביום הכיפורים, על הציצית ועל שמירת השבת.

ע"כ נק' בחי' שוב זה ע"י תומ"צ כשם שמים כי כמו שהשמים מקיפי' לארץ כך בחי' השוב הזה הוא בחי' מקיף לבחי' הרצוא דארץ הנ"ל.

לכן בחינת שוב זו, באמצעות התורה והמצוות, נקראת "שמים": כשם שהשמים מקיפים את הארץ, כך בחינת השוב הזו מקיפה את בחינת הרצוא, ה"ארץ" שנתבארה לעיל.

לכן השוב המושג באמצעות התורה והמצוות נקרא "שמים": הוא מקיף את ה"ארץ" של רצוא הנשמה, כשם שהשמים מקיפים את הארץ.

ועוד זאת עד"מ מארץ ושמים הגשמיים הרי אנו רואים שהארץ אינה רק כגרגיר חרדל לגבי מרחב הכדור של השמים המקיפי עליה מכל צדדיה בהשוואה אחת.

ועוד, על דרך משל מהארץ והשמים הגשמיים: הרי אנו רואים שהארץ אינה אלא כגרגיר חרדל ביחס למרחב הכדור של השמים, המקיפים אותה מכל צדדיה בשווה.

נקודה נוספת עולה מן העולם הגשמי: בהשוואה למרחב העצום של כדור השמים המקיף את הארץ מכל צדדיה במידה שווה, הארץ כולה אינה גדולה מגרגיר חרדל.

כך ערך בחי' הרצוא הזה דארץ לגבי בחי' השוב דתומ"צ שנק' רצונו וחכמתו ית' הוא רק כערך גרגיר חרדל לגבי מרחב הגדול דשמי.

כך היחס בין בחינת הרצוא הזו, ה"ארץ", לבחינת השוב של התורה והמצוות, הנקראות רצונו וחכמתו יתברך: הוא כיחס שבין גרגיר חרדל למרחב הגדול של השמים.

אותו יחס קיים גם ברוחניות. רצוא הנשמה, עז ככל שיהיה, קטן ביחס לשוב של התורה והמצוות, שהרי התורה והמצוות הן רצונו וחכמתו של ה' עצמו, בעוד הרצוא הוא רק כיסופיו של נברא.

13 וזהו השמים כסאי⁶⁵ והארץ הדום רגלי פי' הדום רגלי הוא ע"ד השרפרף לכסא שמגביה הרגלים כך הנשמות שנק' ברא כרעא דאבוה^{66, 67} מתעלים ע"י בחי' ארץ הוא בחי' הרצוא.

זהו [פירוש] "השמים כסאי והארץ הדום רגלי". פירוש: "הדום רגלי" הוא כמו הדום לרגלי כסא, שמגביה את הרגליים; כך הנשמות, הנקראות "ברא כרעא דאבוה", מתעלות באמצעות בחינת "ארץ", שהיא בחינת הרצוא.

הפסוק בישיעיהו, "השמים כסאי והארץ הדום רגלי", נדרש כאן על פי רצוא ושוב. הדום מגביה את הרגליים; הנשמות נקראות "רגליו" של הקב"ה — "הבן הוא רגלו של אביו" — והן מתרוממות באמצעות "ארץ", בחינת הרצוא כלפי מעלה.

ודרך פרט כל זמן שיש עליי לבחי' ארץ העליונה היא כנסי' כמו בשבת ויו"ט דכתיב אם תשיב משבת רגלך⁶⁸ וכן הגי' י"ט נקי' גי' רגלים.^{69, 70, 71}

ובאופן פרטי, בכל פעם שיש עלייה לבחינת "ארץ" העליונה, שהיא כנסת ישראל — כמו בשבת ובימים טובים, שעליהם נאמר "אם תשיב משבת רגלך" — וכן שלושת הרגלים נקראים "שלושה רגלים".

באופן פרטי, ה"ארץ" העליונה היא כנסת ישראל, והיא עולה בזמנים מיוחדים: בשבת, ככתוב "אם תשיב משבת רגלך", ובשלושת הרגלים, הנקראים "רגלים".

14 והשמים כסאי היינו בחי' שוב שהוא ירידה והמשכה הי' כמו היושב על הכסא שמשפיל קומתו. וזהו ואתה קדוש⁷² יושב תהלות ישראל.

ו"השמים כסאי" הם בחינת שוב, שהיא ירידה והמשכה; הדבר דומה לאדם היושב על כיסא ומשפיל את קומתו. וזהו "ואתה קדוש יושב תהלות ישראל".

"השמים כסאי" מתייחס לבחינת השוב, לירידה: מי שיושב על כיסא מנמיך את קומתו. כך גם "ואתה קדוש יושב תהלות ישראל".

פי' שהוא ית' קדוש ומובדל מכל העולמות רק ע"י תהלות ישראל נמשך להיות יושב ונשפל למטה וכמאמר שהקב"ה יושב ועוסק בתורה⁷³ כו'.

פירוש: הוא יתברך קדוש ונבדל מכל העולמות, ורק באמצעות תהילות ישראל נמשכת השפעתו עד שהוא "יושב" ומשפיל את עצמו למטה, כמאמר שהקב"ה יושב ועוסק בתורה וכו'.

הקב"ה "קדוש" — נבדל ונעלה מכל העולמות; רק באמצעות תהילות ישראל הוא נמשך "לשבת", כלומר להנמיך את עצמו ולהתגלות למטה. התיאור התלמודי של הקב"ה "יושב ועוסק בתורה" מבטא גם הוא ירידה זו אל תוך התורה.

15 וזהו שנקי' התפלה סולם⁷⁴ מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה.⁷⁵ פי' הסולם הוא העליי' בבחי' רצוא לכן התפילה נקראת "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה". פירוש: הסולם הוא העלייה בבחינת רצוא

הזהר מכנה את התפילה סולמו של יעקב בחלום: "מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה". הסולם עצמו — ההתקדמות כלפי מעלה — הוא בבחינת הרצוא.

אך ראשו מגיע השמימה שבשמו"ע מתחיל השוב כנ"ל ועיקרו אח"כ ע"י תומ"צ. וזשארז"ל לחד מ"ד דארץ קדמה⁷⁶ לשמים בבריא'.

אך "ראשו מגיע השמימה", שכן בתפילת שמונה עשרה מתחילה בחינת השוב, כנזכר לעיל, ועיקרה בא לאחר מכן באמצעות תורה ומצוות. וזהו שאמרו חז"ל, לפי דעה אחת, שהארץ קדמה לשמים בבריאה.

אבל "ראשו מגיע השמימה": השוב מתחיל בשיא התפילה, בתפילת שמונה עשרה, ונשלם באמצעות תורה ומצוות. כך מתבארת הדעה התלמודית שהארץ נבראה לפני השמים.

כי הרי מבואר למעלה בענין ק"ש וש"ע ותורה דבחי' הרצוא צ"ל קודם לבחי' השוב וכך היא המדה כי מאתעדלית דוקא נעשה אתעדל"ע

שהרי מבואר למעלה, בענין קריאת שמע, תפילת שמונה עשרה ותורה, שבחינת הרצוא צריכה לבוא לפני בחינת השוב. וכך הוא הסדר: דווקא באמצעות אתערותא דלתתא נפעלת אתערותא דלעילא

כפי שהתבאר למעלה, בסדר של קריאת שמע, תפילת שמונה עשרה ולימוד תורה, הרצוא קודם לשוב. זהו כלל: אתערותא דלעילא — המענה האלוך — נפעלת רק באמצעות אתערותא דלתתא, היוזמה האנושית.

וכמ"ש אם ישים אליו לבו⁷⁷ ואז אח"כ רוחו ונשמתו אליו יאסף וע"כ ארץ שהוא ל' רצוא קדמה לשמים שהוא בחי' שוב.

ככתוב "אם ישים אליו לבו", ורק אחר כך "רוחו ונשמתו אליו יאסף". לכן "ארץ", מלשון רצוא, קדמה ל"שמים", שהם בחינת שוב.

פסוק באיוב מראה את הסדר: תחילה "אם ישים אליו לבו", ואחר כך "רוחו ונשמתו אליו יאסף". לכן "ארץ", מלשון ריצה, קודמת ל"שמים", בחינת השוב.

קטע 5 • 161

מדוע העולם קיים למען התורה וישראל

16 ובכ"ז יובן משארז"ל בראשית בשביל ישראל שנק' ראשית וגם בשביל התורה שנק' ראשית. ברא אלקים את השמים ואת הארץ הגשמיים.

על פי כל זה יובן מה שאמרו חז"ל: "בראשית" — בשביל ישראל, שנקראו "ראשית", וגם בשביל התורה, שנקראת "ראשית" — "ברא אלקים את השמים ואת הארץ" הגשמיים.

?אדמו"ר הזקן חוזר לשאלה שבפסקה 1: מדוע אמרו חז"ל שהשמים והארץ הגשמיים נבראו "בשביל" ישראל והתורה

דהנה בתורה ובישראל יש בחי' שמים וארץ רוחניים. בתורה הוא בחי' שוב שהוא בחי' שמים כנ"ל. ובישראל בעבודתם במס"נ הוא בחי' רצוא בחי' ארץ.

שהרי בתורה ובישראל יש בחינת שמים וארץ רוחניים. בתורה יש בחינת שוב, שהיא בחינת שמים, כנזכר לעיל; ובישראל, בעבודתם במסירות נפש, יש בחינת רצוא, בחינת ארץ.

התשובה היא שהתורה וישראל מגלמים כל אחד אחת משתי התנועות הרוחניות. התורה היא בחינת שוב — רצון ה' וחכמתו הנמשכים למטה — ולכן היא "שמים"; ישראל, בעבודתם במסירות נפש, מגלמים את הרצוא, ההשתוקקות כלפי מעלה, ולכן הם "ארץ"

ועייכ על ידי תורה וישראל דוקא יתקיימו שמים וארץ הגשמיים דהיינו עיי בחיי שמים וארץ הרוחניים שהוא בחיי רצוא ושוב שעיי תורה וישראל

ולכן דווקא באמצעות התורה וישראל מתקיימים השמים והארץ הגשמיים; כלומר, באמצעות השמים והארץ הרוחניים — בחינות הרצוא והשוב שמתקיימות באמצעות התורה וישראל.

לכן דווקא באמצעות המקבילות הרוחניות האלה — הרצוא והשוב הבאים באמצעות ישראל והתורה — ממשיכים השמים והארץ הגשמיים להתקיים.

(וזהו ואשים דברי בפיו⁷⁸ כו' לנטוע שמים וליסוד ארץ. וגם יל שבתומי צמין יש בחיי שמים וארץ כי המצות מעשיות הן בחיי ארץ כי הארץ הדום רגלי⁷⁹ שרפרף.

וזהו "ואשים דברי בפיו" וכו', "לנטוע שמים וליסוד ארץ". ואפשר לומר גם שבתורה ובמצוות צמין יש בחינת שמים וארץ, כי המצוות המעשיות הן בחינת ארץ, שהרי "הארץ הדום רגלי" — הדום

בסוגריים מובא חיזוק, וכן דיוק נוסף. הקב"ה אומר לנביא: "ואשים דברי בפיו... לנטוע שמים וליסוד ארץ" — התורה מכוננת שמים וארץ. אפשר גם לומר שבתורה ובמצוות צמין יש בחינות שמים וארץ: המצוות המעשיות הן "ארץ", ה"הדום" המגביה את האדם

וכך צדקה תרומם גוי.⁸⁰ ותורה היא בחיי שמים והמשכה. ועיי על מאמר מזוזה מימין⁸¹ כו'. וזהו ואשים דברי בפיו הוא בחיי תורה.

וכך "וצדקה תרומם גוי". והתורה היא בחינת שמים והמשכה. ועיינו במאמר "מזוזה מימין" וכו'. וזהו "ואשים דברי בפיו" — בחינת תורה.

וכך גם "וצדקה תרומם גוי": מצווה מעשית מרוממת, בדומה להדום הרגליים. התורה היא "שמים", המשכה מלמעלה למטה. הקורא מופנה גם לדיון אחר, על המאמר "המזוזה מימין". בפסוק שבישעיהו, "ואשים דברי בפיו" מתייחס לתורה

ובצל ידי כסיתך הוא בחיי מצות שעיי לנטוע שמים וליסוד ארץ. ואיש דבראשית היינו בשביל התורה שנק' ראשית שיש בה עצמה בחיי שמים וארץ תומי צ.

"ובצל ידי כסיתך" היא בחינת המצוות; ובאמצעותן מתקיים "לנטוע שמים וליסוד ארץ". מובן אפוא היטב ש"בראשית" פירושו בשביל התורה, שנקראת "ראשית", שכן היא עצמה כוללת בחינת שמים וארץ — תורה ומצוות

בהמשך אותו פסוק, "ובצל ידי כסיתך" מתייחס למצוות, הסוככות על האדם; יחד הן "נוטעות את השמים ומייסדות את הארץ". לכן מתאים לומר שהתורה, הכוללת בעצמה שמים וארץ — לימוד ומצוות — היא ה"ראשית" שלמענה נברא העולם

לכן עיי מתקיימים שמים וארץ וכן בשביל ישראל כו' שיש בהן בחיי רויש. ועיין מייש ע"פ הזוהר פרשה שופטים⁸² שמים וארץ אינן סהדין⁸³ כו':⁸⁴

לכן באמצעותה מתקיימים השמים והארץ, וכן "בשביל ישראל" וכו', שיש בהם בחינת רצוא ושוב. ועיינו במה שנתבאר על פי (הזוהר בפרשת שופטים: "שמים וארץ אינן סהדין" וכו')

גם בישראל יש רצוא ושוב, ולכן העולם מתקיים גם בזכותם. הסוגריים מסתיימים בהפניה לביאור דברי הזוהר בפרשת שופטים, שלפיהם "השמים והארץ עדים"

הארץ החדשה שלעתיד לבוא

17 והנה כִּי־הוא עֲנִין שָׁמַיִם וָאָרֶץ דַּעֲכָשִׁיו שְׁצִ"ל תַּחֲלָה בְּחַיֵּי אֶרֶץ רְצוּא. וְאַחֲ"כַּ מִּקְבַּלַּת מִבְּחַיֵּי שָׁמַיִם הַשּׁוֹב כּוֹי.

והנה כל זה מתייחס לשמים ולארץ של עכשיו, שבהם תחילה צריכה להיות בחינת "ארץ", רצוא, ולאחר מכן היא מקבלת מבחינת "שמים", השוב וכו'.

כל מה שהתבאר עד כה מתאר את השמים והארץ כפי שהם עכשיו: תחילה "ארץ" של רצוא, ואחר כך "שמים" של שוב, המתקבל כמענה

אבל לע"ל כתיב הנני עושה חדשה⁸⁵ בארץ.⁸⁶ ופ"י וענין התחדשות זו בבחי' ארץ. היינו משום דלע"ל לא יהיה שייך בחי' רצוא דארץ

אבל לעתיד לבוא נאמר "הנני עושה חדשה בארץ". פירוש העניין והחידוש שבבחינת "ארץ" הוא שלעתיד לבוא לא תהיה שייכת בחינת הרצוא של "ארץ"

הנביאים מדברים על "חדשה בארץ" לעתיד לבוא (ניסוחו של אדמו"ר הזקן מחבר את "הנני עושה חדשה" שבישעיהו עם "חדשה בארץ" שבירמיהו). החידוש יהיה ב"ארץ" עצמה: הרצוא כפי שאנו מכירים אותו לא יהיה שייך עוד

ע"ד שהוא עכשיו שהוא ענין הרצוא והתשוקה לצאת מההפך אשר החושך יכסה ארץ⁸⁷ כו' כנ"ל בענין פסוד"ז שהוא בחי' רוממות אל בגרונם⁸⁸

כפי שהוא עכשיו, כלומר רצוא והשתוקקות לצאת מן ההפך, שבו "חושך יכסה ארץ" וכו', כפי שנתבאר לעיל בענין פסוקי דזמרה, דזמרה, שהם בחינת "רוממות אל בגרונם"

הרצוא כיום הוא השתוקקות להיחלץ מן ההפך — מצב שבו "חושך יכסה ארץ". משום כך נחוצים, כפי שהתבאר לעיל, פסוקי דזמרה — "רוממות אל בגרונם"

כדי שע"י נעשה חרב פיפיות לעשות נקמה בגוים⁸⁹ הוא נה"ב והגוף כו' דהיינו שע"י הרצוא נעשה בטול רצון בחי' אתהפכא חשוכא לנהורא.

כדי שבאמצעותו תיעשה "חרב פיפיות" לעשות נקמה בגוים, שהם הנפש הבהמית והגוף וכו'; כלומר, באמצעות הרצוא מתבטל הרצון — בחינת הפיכת חושך לאור.

תהילות פסוקי דזמרה נעשות "חרב פיפיות" הנוקמת ב"גוים", המזוהים כאן עם הנפש הבהמית והגוף. באמצעות הרצוא מתבטל רצונו העצמי של האדם, ו"החושך נהפך לאור" — כוחות ההסתר עצמם הופכים לקדושה

שזה אינו שייך רק עכשיו שיש קליפות המסתירים עד שהחשך יכסה ארץ והוא בחי' לבושים המלבישים ומסתירים וכמ"ש אלביש שמים קדרות⁹⁰ כו'.

דבר זה שייך רק עכשיו, כאשר יש קליפות המסתירות, עד ש"החושך יכסה ארץ"; זוהי בחינת לבושים העוטפים ומסתירים, ככתוב "אלביש שמים קדרות" וכו'.

כל זה שייך רק לזמן הזה, שבו הקליפות מסתירות את האלוקות כלבושים המכסים אותה, כמתואר ב"אלביש שמים קדרות". כשאין חושך, אין ממה להיחלץ.

18 ולכן הוזהרנו בק"ש השמרו לכם⁹¹ פן יפתה לבבכם וסרתם כו' והשתחוויתם פי' שכל קליפה המסתרי נקי אלהים אחרים ועבודת כוכבים וההשתחואה

ולכן הוזהרנו בקריאת שמע: "השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם" וכו', "והשתחוויתם". פירוש: כל קליפה מסתירה נקראת "אלקים אחרים" ועבודה זרה, וההשתחוויה

מכיוון שההסתר קיים עכשיו, קריאת שמע מזהירה: "השמרו לכם פן יפתה לבבכם... והשתחוויתם [לאלהים אחרים]". במונחים של חסידות, כל קליפה המסתירה את האלוקות היא "אלקים אחרים": כל דבר המסתיר את האלוקות הוא מעין עבודה זרה.

היינו בחינת המשכה כמו ע"י השתחואה בקדושה בכריעה בברוך⁹² שממשיך גילוי אלקות. כך את זלעזיז⁹³ כו'.

היא בחינת המשכה, כמו שבהשתחוויה שבקדושה, בכריעה ב"ברוך", ממשיכים גילוי אלוקות. וכך זה לעומת זה וכו'.

השתחוויה פירושה המשכה. בקדושה, ההשתחוויה בכריעה ב"ברוך" שבתפילת העמידה ממשיכה גילוי אלוקות; וכיוון ש"זה לעומת זה עשה אלקים", השתחוויה לסטרא אחרא ממשיכה אליה חיות.

19 וזהו מארז"ל ישראל שבחוץ לארץ⁹⁴ עובדי ע"ז בטהרה הם. דהיינו כשהוא ח"ו לגמרי חוץ לארץ העליונה שהוא בחי' הרצון לה' ית' בחי' ארץ שרצתה⁹⁵ כו'

זהו [פירוש] מאמר חז"ל: "ישראל שבחוץ לארץ עובדי עבודה זרה בטהרה הם". כלומר, כשהאדם נמצא, חלילה, לגמרי "מחוץ — לארץ" — הארץ העליונה, שהיא בחינת הרצון לה' יתברך, בחינת "ארץ שרצתה" וכו'.

בגמרא נאמר שיהודים החיים מחוץ לארץ ישראל "עובדים עבודה זרה בטהרה" — בתמימות וללא כוונה. אדמו"ר הזקן מפרש את "הארץ" כ"ארץ" העליונה, כלומר הרצון והכיסופים לה' ("ארץ שרצתה לעשות רצון קונה"). מי שנמצא לגמרי "מחוץ" לארץ זו איבד את כל הרצוא שלו לה'.

רק שנמשך לגמרי אחרי הכלי עוה"ז הגם שהם דברים המותרים מבחי' טוב שבנוגה עי"ז גורם יניקה והמשכה לבחי' נוגה.

אלא הוא נמשך לגמרי אחר הכלי העולם הזה, אף שמדובר בדברים המותרים, שמקורם בטוב שבנוגה; על ידי כך הוא גורם יניקה והמשכה לבחינת נוגה.

אדם כזה נמשך לגמרי אחר תענוגות העולם. גם אם מדובר בדברים מותרים, שמקורם בטוב שבנוגה — הקליפה הבינונית שאפשר להעלות לקדושה או להפיל — הרדיפה אחריהם לשם עצמם מוּינה את נוגה במקום להעלות אותה.

20 וזה נקרא השתחואה והמשכה לבחיי אלהים אחרים כו' דהיינו תוס' יניקה לחיצונים. ועיי' ועצר את השמים⁹⁶ ולא יהיה מטר שלא יהיה המשכה בקדושה מבחי' שוב דשמים עליונים כו'

וזה נקרא השתחואה והמשכה לבחינת "אלהים אחרים" וכו' — כלומר, תוספת יניקה לכוחות החיצוניים. ועל ידי כך "ועצר את השמים ולא יהיה מטר": לא תהיה המשכה בקדושה מבחינת השוב של השמים העליונים וכו'.

המרדף אחר ענייני העולם לשם עצמם הוא "השתחוויה לאלהים אחרים": הוא מוסיף יניקה לכוחות החיצוניים, הקליפות. התוצאה המתוארת בקריאת שמע — "ועצר את השמים ולא יהיה מטר" — פירושה שהשוב, המשכת הקדושה מן ה"שמים" העליונים, נמנע.

ובהיות כן צריך כ"א לעורר בחי' רצוא אם ישם אליו לבו⁹⁷ לאהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למתיקו כו'

ומכיוון שכך, על כל אחד לעורר את בחינת הרצוא — "אם ישם אליו לבו" — כדי להפוך חושך לאור ומר למתוק וכו'.

לכן על כל אחד לעורר רצוא, לשים את לבו אל ה', כדי להפוך חושך לאור ומר למתוק.

ולעבדו בכל לבבכם⁹⁸ כו' שזהו בחי' ארץ ועיי' ונתתי מטר ארצכם⁹⁹ כו' הוא בחי' השוב.

ו"לעבדו בכל לבבכם" וכו', שזו בחינת ארץ; ועל ידי כך "ונתתי מטר ארצכם" וכו', שהיא בחינת השוב.

"לעבדו בכל לבבכם" הוא ה"ארץ" של הרצוא; בתגובה בא "ונתתי מטר ארצכם" — השוב מן השמים. כך מתארת הפרשה השנייה של קריאת שמע הן את הבעיה והן את תיקונה.

משא"כ לעתיד לבא דכתיב ואת רוח הטומאה¹⁰⁰ אעביר כו' ולא יהיה כלל בחי' קליפה המסתרת גילוי אלקות וכן נאמר ולא יכנף עוד מוריך¹⁰¹ והיו עיניך רואות כו'.

אבל לעתיד לבוא לא יהיה כך, ועליו נאמר "ואת רוח הטומאה אעביר" וכו': לא תהיה כלל קליפה שתסתיר את גילוי האלוקות. וכן נאמר: "ולא יכנף עוד מוריך והיו עיניך רואות" וכו'.

לעתיד לבוא יהיה אחרת: ה' מבטיח "ואת רוח הטומאה אעביר", כך ששום קליפה לא תסתיר את האלוקות, ו"לא יכנף עוד מוריך"; עיניך יראו.

א"כ א"צ כלל ענין בחי' הביטול של היש שזהו בחי' הרצוא דעכשיו לצאת מבחי' ההפך המנגד כו'. וזהו הנני עושה חדשה בארץ.

אם כן, לא יהיה עוד צורך כלל בביטול היש, שהיא בחינת הרצוא של עכשיו — לצאת מן ההפך והמנגד וכו'. וזהו [פירוש] "הנני עושה חדשה בארץ".

אז לא יהיה צורך לבטל את תחושת העצמיות של האדם, היש, כפי שעושה הרצוא כיום כשהוא פורץ החוצה מן הניגוד שלו. זהו ה"דבר החדש בארץ": ה"ארץ" שוב לא תהיה רצוא מסוג זה.

פִּי שֶׁלֹא יִהְיֶה כִּמוֹ עֲכָשִׁיו בַּחַי רְצוּא וְאַתְּעַדְלִית שְׁעִיזָּ יִהְיֶה הַהִמְשָׁכָה שֶׁאֵז כִּיּוֹן שִׁיחִיָּה הַגִּילּוּי לַמָּטָה כִּמוֹ לַמַּעֲלָה אִיכּ אֵין שִׁיךְ רְצוּא כּוֹ

כלומר, לא תהיה כמו עכשיו בחינת רצוא ואתערותא דלתתא, שעל ידה באה ההמשכה; שכן אז, מכיוון שהגילוי למטה יהיה כיום ההמשכה תלויה ברצוא שלנו, בהתעוררות מלמטה. אז, מכיוון שהאלוקות תתגלה למטה בגלוי כפי שהיא למעלה, לא יהיה עוד אל מה "לרוץ".

(וְזֶה יִי' מִיִּשׁ כִּי הֵהָרִים יִמוּשׁוּ¹⁰² כּוֹי כִּי הֵר הֵיִינוּ בַּחַי רְצוּא כְּנוּדַע מַעֲנִין לֹא כֹאבְרָהֶם שְׁקִרָאוּ הֵר¹⁰³ כּוֹי וְאֵז יִתְבַטֵּל בַּחַי זֶז כִּיּוֹן שֶׁגַם לַמָּטָה יִהְיֶה הַגִּילּוּי מִמַּשׁ עֵין בַּעֲיִן יִרְאוּ¹⁰⁴ כּוֹי)

ועל פי זה אפשר לבאר את הכתוב "כי ההרים ימושו" וכו', שהרי "הר" הוא בחינת רצוא, כידוע מעניין "לא כאברהם שקראו" ("הר" וכו'; ואז בחינה זו תתבטל, מכיוון שגם למטה יהיה גילוי ממש, "עין בעין יראו" וכו'.

הערת אגב: כך אפשר להסביר את "ההרים ימושו". "הר" מסמל רצוא, עלייה כלפי מעלה (בגמרא נאמר שאברהם קרא למקום המקדש "הר"). כשיראו את האלוקות למטה "עין בעין", שוב לא יהיה צורך בעלייה זו.

וְעִיכּ אִמֵּר שִׁיחִיָּה אֵז בַּחַי הַשְּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה¹⁰⁵ אֲנִי דוּקָא דֵּהֵיִינוּ מִצַּד אַתְּעַדְלִיעַ בִּלְבַד וְלֹא מִצַּד אַתְּעַדְלִית כִּלָּל כִּי אִיִּצ אַתְּעַדְלִית רַק לְבַרֵּר וּלְהַפֵּךְ מַחְשׁוּכָא לְנִהוּרָא כְּנִי'

ולכן נאמר שאז תהיה בחינת "השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה" — "אני" דווקא, כלומר, מכוח אתערותא דלעילא בלבד ולא מכוח אתערותא דלתתא כלל; שהרי אתערותא דלתתא נצרכת רק כדי לברר ולהפוך חושך לאור, כפי שנתבאר לעיל.

לכן ה' אומר: "השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה" — "אני", מכוח אתערותא דלעילא בלבד. אתערותא דלתתא נצרכת רק כדי לברר את העולם ולהפוך את החושך שבו לאור.

אֲבָל לַעֲיִל שֶׁאִיִּצ לֹזֶה יִהְיֶה בַּחַי אַתְּעַדְלִיעַ לְבַד עִיכּ אִמֵּר אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה וְהֵיִינוּ שְׁקוּרָא אוֹתָן בְּשֵׁם שְׁמַיִם חֲדָשִׁים וָאָרֶץ חֲדָשָׁה.

אבל לעתיד לבוא, כשאין צורך בכך, תהיה בחינת אתערותא דלעילא בלבד. לכן נאמר "אשר אני עושה", ומשום כך הם נקראים "שמים חדשים" ו"ארץ חדשה".

לעתיד לבוא, כשלא יהיה חושך שיש להפוך, הכול יבוא מלמעלה בלבד; לכן הם נקראים שמים "חדשים" וארץ "חדשה".

פִּי שְׁבָאִים בְּבַחַי גִּילּוּי מַלְמַעֲלָה לַמָּטָה מִצַּד עֲצֻמוֹת הַמַּאֲצִיל אֲשֶׁר לֹא הִיָּה עֲדִיין בַּחַי כּוֹז בְּבַחַי גִּילּוּי בְּרֹאשִׁית הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת.

כלומר, הם באים בגילוי מלמעלה למטה, מצד עצמות המאציל ממש, בחינה כזו שעדיין לא הייתה בגילוי בתחילת ההשתלשלות.

הם חדשים משום שהגילוי הזה בא מעצמותו ממש של ה', "המאציל" — בחינה שמעולם לא התגלתה, אפילו בראשית השתלשלות העולמות.

כמו דכתיב ביום עשות¹⁰⁶ ה' אלקים ארץ ושמים ענין אלקים זה היינו בחיי הצמצום וההסתר.

כמו שנאמר: "ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים"; "אלקים" זה הוא בחינת הצמצום וההסתר.

לעומת זאת, השמים והארץ של עכשיו נבראו, כפי שנאמר בבראשית ב, ד, על ידי "ה' אלקים", ו"אלקים" הוא שם הצמצום — הכיוון וההסתר.

ששמים וארץ דעכשיו נמשכו על ידי שם אלקים כמ"ש בראשית ברא אלקים¹⁰⁷ כו' וע"י ארץ שהוא בחי' רצוא נמתק הדין והצמצום דשם אלקים המעלים והמסתיר.

שהרי השמים והארץ של עכשיו נמשכו על ידי שם אלקים, כמו שנאמר "בראשית ברא אלקים" וכו'; ועל ידי "ארץ", שהיא בחינת רצוא, נמתקים הדין והצמצום של שם אלקים, המעלים ומסתיר.

העולם הנוכחי בא לעולם באמצעות שם אלקים ("בראשית ברא אלקים"). הרצוא של ה"ארץ" הוא שמרכך — וממתיק — את הדין וההסתר של אלקים.

21 וזהו ביום עשות¹⁰⁸ ה' אלקים שנכלל אלקים זה בהוי"ה וזהו פי' עשות ה' אלקים. היינו יחוד והתכללות שמות אלו יחד.

וזהו "ביום עשות ה' אלקים": אלקים זה נכלל בהוי". וזה פירוש "עשות ה' אלקים" — איחוד והכללה של שני השמות יחד.

הצירוף "ה' אלקים" בפסוק מבטא את הכללת שם אלקים, הצמצום, בהוי", האור האין־סופי. לכן "עשות ה' אלקים" מתייחס לאיחוד ולהתמזגות של שני השמות.

וכ"ז הוא ע"י ארץ ושמים בחי' רוי"ש. אך צ"ל ארץ קדמה דוקא בחי' רצוא תחלה.

וכל זה נעשה באמצעות "ארץ" ו"שמים", בחינת רצוא ושוב. אך "ארץ" צריכה לבוא תחילה דווקא — תחילה בחינת רצוא.

האיחוד הזה נעשה באמצעות "ארץ" ו"שמים", רצוא ושוב; בסדר הנוכחי "ארץ" צריכה לבוא תחילה, כפי שנאמר "ארץ ושמים".

אבל לעתיד שיהיו שמים חדשים וארץ חדשה הוא בחי' אשר אני עושה ולא ע"י צמצומים דשם אלקים ואז יהיו שמים קודם

אבל לעתיד לבוא, כשיהיו שמים חדשים וארץ חדשה, הדבר יהיה בבחינת "אשר אני עושה" ולא באמצעות הצמצומים של שם אלקים, ואז השמים יבואו תחילה,

לעתיד לבוא, השמים והארץ החדשים יהיו בבחינת "אשר אני עושה", בלי הצמצומים של אלקים, ולכן "שמים" יבואו תחילה.

כי א"צ לבחי' קדימת הרצוא כו' וזהו ויצא כברק חצו¹⁰⁹ שהוא בחי' גילוי מלמעלה למטה:

כי לא יהיה צורך בהקדמת בחינת הרצוא וכו'. וזהו [פירוש] "ויצא כברק חצו", שהיא בחינת גילוי מלמעלה למטה

אז לא יהיה צורך ברצוא שיקדים. "ויצא כברק חצו" של זכריה מתאר גילוי כזה, המבהיק מלמעלה למטה.

רצוא ושוב בתוך ההמשכה האלוקית

22 אך הנה צריך להבין בענין השמים החדשים וארץ החדשה דאם הם באים רק בבחי' אתעדלי'ע בלבד שזהו

אך יש להבין בענין השמים החדשים והארץ החדשה: אם הם באים רק בבחינת אתערותא דלעילא בלבד, וזהו

אדמו"ר הזקן מעלה קושי מתוך הפסוק שעליו מבוסס המאמר. נאמר שהשמים והארץ החדשים באים אך ורק מכוח אתערותא דלעילא; לכך מתכוונת המילה "אשר אני עושה".

פ"י אשר אני עושה¹¹⁰ כו' א"כ איך יתכן בזה בחי' ארץ בחי' רצוא מלשון רץ כנ"ל

?פירוש "אשר אני עושה" וכו', אם כן איך ייתכן שתהיה בהם בחינת "ארץ", בחינת רצוא, מלשון "רץ", כפי שנתבאר לעיל

?אם כן, איך יכולה להיות לעתיד לבוא "ארץ" בכלל, אם "ארץ" פירושה רצוא, נברא שרץ כלפי מעלה אל ה'?

(והרי לעתיד לא שייך בחי' רצוא כלל אפי' מלמטה כמשנת"ל. וכ"ש לכאורה דלא שייך בחי' זו בהגילוי שמלמעלה שהוא בחי' אשר אני עושה).

והרי לעתיד לבוא לא תהיה שייכת בחינת רצוא כלל, אפילו מצד התחתונים, כפי שנתבאר לעיל; וכל שכן שלכאורה בחינה זו (אינה שייכת בגילוי שמלמעלה, שהוא בחינת "אשר אני עושה").

ההערה שבסוגריים מחדדת את השאלה: זה עתה הוסבר שלעתיד לבוא לא יהיה רצוא אפילו אצל הנבראים למטה; על אחת כמה וכמה. שלכאורה אין מקום לרצוא בגילוי שבא מלמעלה מה'.

ולמה אמר והארץ החדשה אשר אני עושה לא היה לו להזכיר רק בחי' שמים לבד.

ומדוע נאמר "והארץ החדשה אשר אני עושה"? היה לו להזכיר רק את בחינת השמים

?אם כן, מדוע הפסוק אומר "והארץ החדשה אשר אני עושה", ולא מזכיר שמים חדשים בלבד?

אך הענין הוא דגם בבחי' אתעדלי'ע בלבד יש ב' מדרגות הללו דרו"ש רק שהשמים קדמו לארץ.

אך הענין הוא שגם בבחינת אתערותא דלעילא בלבד יש שתי בחינות אלו של רצוא ושוב, אלא שהשמים קודמים לארץ

התשובה בקצרה: גם בהמשכה שבאה מלמעלה בלבד יש שתי תנועות, רצוא ושוב; אלא ששם "שמים" קודמים ל"ארץ". הפסקאות הבאות מסבירות כיצד

23 ולהבין איך יתכן בחי' רצוא בעצמות המאציל מאחר שאין דבר מסתיר לפניו כלל.

כדי להבין כיצד ייתכן שתהיה בחינת רצוא בעצמות המאציל, מאחר ששום דבר אינו מסתיר לפניו כלל

?עד כאן תואר הרצוא ככיסופים של נברא להיחלץ מן ההסתור. כיצד יכולה להתקיים תנועה מעין זו בעצמות ה', שבה אין דבר מסתיר דבר

הנה יובן עדי"מ שאנו רואים בחי' רוי"ש בגוף האדם הגשמי ברוח החיים אשר בקרבו שדופק בלבו ונקי' בזוהר דפיקו דלבא שהחיות שבלב הוא בא בנשימה דוקא רוי"ש בהתפשטות והסתלקות

יובן הדבר על דרך משל ממה שאנו רואים בחינת רצוא ושוב בגוף האדם הגשמי, ברוח החיים שבתוכו, הפועמת בלבו ונקראת — בזוהר "דפיקו דלבא", דפיקת הלב. חיות הלב באה דווקא באמצעות הנשימה — רצוא ושוב, התפשטות והסתלקות

משל מן הגוף האנושי: רוח החיים שבלב פועמת; הזוהר מכנה זאת "דפיקו דלבא", דפיקת הלב. חיות הלב פועלת כמו הנשימה — היא מתפשטת ומסתלקת, וזהו רצוא ושוב.

וכן חוזר חלילה שמתפשט וחוזר ומסתלק וחוזר ומתפשט כדפק שביד שהחיות נמשך ומתפשט וחוזר ומסתלק וחוזר ומתפשט.

וכך חוזר חלילה: היא מתפשטת, מסתלקת שוב, ושוב מתפשטת — כדופק שביד, שבו החיות נמשכת ומתפשטת, מסתלקת שוב וחוזרת ומתפשטת.

הדופק בפרק היד ממחיש את אותו הקצב: החיות מתפשטת, נסוגה ומתפשטת שוב, ללא הפסק.

וכן הוא ממש בדפיקו דלבא¹¹¹ שהוא ענין התפשטות והסתלקות והתפשטות של רוח החיים שבלב והיינו ממש כמו בחי' רוי"ש.

וכך ממש גם בדפיקת הלב: התפשטות והסתלקות והתפשטות של רוח החיים שבלב, וזה ממש ככחינת רצוא ושוב.

דפיקת הלב היא בדיוק קצב זה של התפשטות והסתלקות של רוח החיים, והיא מקבילה לרצוא ושוב.

ונמצא רוי"ש כזה הוא הכל בגוף האדם עצמו עדיין ולא מזולתו אליו (ור"ל שרוי"ש זה¹¹² הוא כענין המשכת חיות הנפש בהגוף שסדר המשכה זו הוא ע"י התפשטות והסתלקות כו' שזהו בחי' רוי"ש) וגם

נמצא שרצוא ושוב כאלה מתרחשים עדיין כולם בתוך גוף האדם עצמו, ולא מכוח דבר אחר הנמשך אליו (כלומר, רצוא ושוב אלה דומים להמשכת חיות הנפש לתוך הגוף, שסדר המשכה זו הוא באמצעות התפשטות והסתלקות וכו', וזו בחינת רצוא ושוב). וגם

חשוב להדגיש שרצוא ושוב אלה מתרחשים כולם בתוך הגוף עצמו; אין דבר שמחוץ לו שחוסם את החיות או מושך אותה ממנו. זהו פשוט האופן שבו חיות הנפש זורמת לתוך הגוף — בהתפשטות ובהסתלקות.

הנה יובן עוד במשל זה שבדפיקו דלבא שאין הרצוא קודם לשוב אלא אדרבה השוב קודם לרצוא כנראה בחוש שבראשונה הוא ההתפשטות והמשכת החיות בלב שזהו כמו בחי' שוב המשכת האור בהכלי.

עוד יובן ממשל זה, שבדפיקת הלב הרצוא אינו קודם לשוב, אלא אדרבה, השוב קודם לרצוא, כפי שנראה בחוש: תחילה יש התפשטות והמשכת החיות בלב, בדומה לבחינת שוב, המשכת האור לתוך הכלי.

המשל מלמד נקודה נוספת: בדפיקת הלב השוב קודם לרצוא. תחילה החיות מתפשטת אל הלב, בדומה לשוב — האור נכנס אל הכלי.

ואמנם תכף ומיד חוזר ומסתלק והוא בחי' רצוא והסתלקות האור מהכלי וחוזר ומתיישב וכן חוזר חלילה.

אולם מיד הוא מסתלק שוב; זו בחינת הרצוא והסתלקות האור מן הכלי. אחר כך הוא חוזר ומתיישב, וכך חוזר חלילה.

מיד אחר כך האור מסתלק — בדומה לרצוא, כשהאור יוצא מן הכלי — ואז הוא מתיישב שוב, וחוזר חלילה

וכדמיון הנשימה מהבל הפה שבתחלה יתפשט ההבל והרוח ומיד יחזור בחזרה וחוזר ומתפשט. וכדוגמא הזאת יובן למשכיל למעלה בבחי' רצוא ושוב¹¹³ שמלמעלה למטה

וכמו הנשימה, בהבל הפה: תחילה ההבל והרוח מתפשטים, ומיד חוזרים פנימה ושוב מתפשטים. לפי משל זה יוכל המשכיל להבין את בחינת הרצוא ושוב שלמעלה, מלמעלה למטה

הנשימה דומה לכך: תחילה ההבל יוצא, אחר כך הוא חוזר ושוב יוצא. מתוך כך יכול המעיין להבין את הרצוא ושוב שבהמשכה מלמעלה למטה.

(ולא בבחי' רוי"ש שוהחיות רצוא ושוב של הנברא"י כו'. כ"א אדרבה ג"כ בהשפעה עליונה של אי"ס ב"ה בכלים ועולמות.

ולא רק בבחינת הרצוא ושוב של "והחיות רצוא ושוב", אצל הנבראים וכו', אלא אדרבה, גם בהשפעה העליונה של אין סוף.)

הערה בסוגריים: רצוא ושוב קיימים לא רק אצל הנבראים, כמו החיות שבחזון יחזקאל, אלא גם בהמשכת אין סוף אל הכלים, הספירות, והעולמות.

וגם אפי' ממש בראשית מראשית ההמשכה מא"ס ב"ה להתלבש בשרש בחי' הכלים שהן שרש כל העולמות עליונים ותחתונים שייך ג"כ רצוא ושוב שהוא הסתלקות והתפשטות.

וגם ממש בתחילה, מראשית המשכת האור מאין סוף ברוך הוא להתלבש בשורש בחינת הכלים, שהם שורש כל העולמות העליונים והתחתונים, שייכים גם כן רצוא ושוב, שהם הסתלקות והתפשטות.

גם בשלב הראשון ממש, כשהאור אין סוף נמשך להתלבש בשורש הכלים — מקורם של כל העולמות — יש הסתלקות והתפשטות

כי מיד שנמשך ומתפשט צ"ל הסתלקות שאל"כ יתבטלו הכלים מהיות בחי' כלים כו' רק שההתפשטות הוא קודם. והוא כמו בחי' השוב ואח"כ הוא בחי' הסתלקות ורצוא וכן חוזר חלילה. ועמ"ש במ"א ע"פ ויקחו לי תרומה^{114, 115} כו')

כי מיד כשהוא נמשך ומתפשט, צריך שתהיה הסתלקות, שאם לא כן יתבטלו הכלים מלהיות כלים וכו'; אלא שההתפשטות קודמת. זו בחינת השוב, ואחר כך באה בחינת ההסתלקות והרצוא, וכך חוזר חלילה. ועיינו במה שנתבאר במקום אחר על (הפסוק "ויקחו לי תרומה" וכו')

הטעם הוא שאם האור היה ממשיך להתפשט בלי להסתלק, הכלים היו מוצפים ומתבטלים מלהיות כלים. לכן ההמשכה צריכה לפעום. ובכל זאת, ההתפשטות באה תחילה — השוב — ואחריה ההסתלקות, הרצוא. אדמו"ר הזקן מפנה למאמרו על "ויקחו לי תרומה" להרחבה

דשייך ג"כ בחיי רצוא. רק שהתפשטות האור קודם לבא ואח"כ מיד חוזר ומסתלק וחוזר ומתפשט.

שגם שם שייכת בחינת רצוא; אלא שהתפשטות האור קודמת, ומיד אחר כך הוא מסתלק שוב וחוזר ומתפשט.

אנו חוזרים אל המשפט המרכזי: גם בהמשכה מלמעלה שייכת בחינת רצוא; אלא ששם התפשטות האור קודמת, ולאחריה הוא מסתלק מיד ושב ומתפשט.

וזהו ענין קול דודי דופק¹¹⁶ שהקול וההמשכה מלמעלה למטה הוא ג"כ כמו בחיי הדפק הנ"ל.

וזהו ענין "קול דודי דופק": הקול וההמשכה מלמעלה למטה הם גם כן כבחינת הדופק שנתבארה לעיל.

זהו פירוש "קול דודי דופק" שבשיר השירים: ה"קול" האלוני הנמשך אלינו מלמעלה פועם כמו דפיקת הלב שתוארה לעיל.

24 ונקי זה בע"ח¹¹⁷ בשם מטי ולא מטי¹¹⁸ שהאור מטי ומתפשט וחוזר ומסתלק ולא מטי. שבחי מטי הוא

בחי ההתפשטות קודם לבחי לא מטי. והכל בבחי אלקות עצמו.

ובספר עץ חיים נקרא הדבר "מטי ולא מטי": האור מגיע ומתפשט, ואחר כך מסתלק שוב ואינו מגיע. בחינת "מטי", ההתפשטות, קודמת לבחינת "לא מטי". וכל זה מתרחש באלקות עצמה.

עץ חיים, ספרו הקלאסי של האר"י, מכנה את הפעימה הזאת "מטי ולא מטי": האור מגיע אל הכלי, ואז מסתלק ואינו מגיע. "מטי" בא תחילה. וכל זה מתרחש באלקות עצמה, לא מכוח הסתר חיצוני.

וזהו כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא.^{119, 120} ענין דמיון שפע האלקות לאש. הוא מפני שהאש טבעו בבחי

הסתלקות אחר ההתפשטות כדמיון דפיקו דלבא.

וזהו [פירוש] "כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא". הטעם לכך שהשפע האלוני נמשל לאש הוא שטבע האש להסתלק לאחר ההתפשטות, בדומה לדפיקת הלב.

זו הסיבה שהתורה מכנה את ה' "אש אוכלה". טבע האש להתלקח ולהתפשט ואז לסגת — היא מרצדת — כמו דפיקת הלב; לכן היא דימוי מתאים לשפע האלוני.

25 וזהו ענין השמים החדשים והארץ החדשה. שהוא בחי ההמשכה העליונה אשר נמשך באתעדל"ע לבד

בזה יש ג"כ בחי שמים וארץ.

וזהו ענינם של השמים החדשים והארץ החדשה: בהמשכה העליונה, הנמשכת על ידי אתערותא דלעילא בלבד, יש גם בחינת של שמים וארץ.

כך מתיישבת השאלה שבפסוק 22: גם בשמים החדשים ובארץ החדשה, הנמשכים מלמעלה בלבד, יש "שמים" ו"ארץ".

ההמשכה בחי מטי נקי שמים ובחי ההסתלקות האור מהכלי הנקי לא מטי זהו בחי ארץ מלי רצוא.

ההמשכה, בחינת "מטי", נקראת "שמים"; ובחינת ההסתלקות האור מן הכלי, הנקראת "לא מטי", היא בחינת "ארץ", מלשון רצוא.

בהמשכת האור האלונית עצמה, כניסת האור לכלי ("מטי") היא "שמים", והסתלקות האור מן הכלי ("לא מטי") היא "ארץ" — רצוא, התרוצצות כלפי מעלה.

26 ולכן כאן קדם שמים לארץ בהיות בחי' מטי קדם לבחי' לא מטי. משא"כ ברצוא ושוב דנבראים צ"ל תחלה ארץ בחי' רצוא ואח"כ שמים בחי' שוב. וכמ"ש והחיות רוי"ש¹²¹ וכתוב ביום עשות כו' ארץ ושמים¹²² כנ"ל.

לכן כאן "שמים" קודמים ל"ארץ", כי בחינת "מטי" קודמת לבחינת "לא מטי". לא כן ברצוא ושוב של הנבראים: שם צריכה תחילה להיות "ארץ", בחינת רצוא, ואחר כך "שמים", בחינת שוב — ככתוב: "והחיות רצוא ושוב", וכן כתוב: "ביום עשות [הוי' אלקים] ארץ ושמים", כנזכר לעיל.

לכן בפסוק נאמר "שמים חדשים וארץ חדשה", והשמים קודמים: בזרימה האלוקית, ההגעה קודמת לאי־ההגעה. אצל הנבראים, לעומת זאת, הרצוא בא תחילה — "והחיות רצוא ושוב" ו"ארץ ושמים" — כפי שהוסבר לעיל.

קטע 8 • ו'27-28

"כן יעמוד זרעכם ושמכם"

27 וזהו ענין כאשר השמים החדשי' והארץ החדשה כו' עומדים לפני. לפני דייקא דהיינו בבחי' הפנימיו' ועצמיות מה שאין אתעדל"ת מגעת לשם כלל. כן יעמוד זרעכם ושמכם.¹²³

וזהו ענין "כאשר השמים החדשים והארץ החדשה וגו' עומדים לפני". "לפני" דווקא, כלומר בבחינת הפנימיות והעצמיות, שאליה אתערותא דלתתא אינה מגיעה כלל. "כן יעמוד זרעכם ושמכם".

הפסוק ממשיך: השמים והארץ החדשים "עומדים לפני". המילה "לפני" קשורה לשורש של "פנים", ולכן היא מצביעה על העצמיות הפנימית ביותר של ה', שאליה שום התעוררות מצד האדם אינה יכולה להגיע. ואף על פי כן: "כן יעמוד זרעכם ושמכם".

פי' זרעכם ושמכם הוא בחי' אתעדל"ת וההמשכה הנמשך ע"י אתעדל"ת. כי הנה המצות נק' בשם זריעה כמ"ש זורע צדקות.¹²⁴

פירוש "זרעכם ושמכם" הוא בחינת אתערותא דלתתא וההמשכה הנמשכת על ידי אתערותא דלתתא. שהרי המצוות נקראות, בשם זריעה, ככתוב: "זורע צדקות".

"זרעכם ושמכם" מייצגים את ההתעוררות מלמטה ואת מה שהיא ממשיכה. המצוות נקראות "זריעה", כפי שנאמר בברכה שלפני קריאת שמע, שהי' "זורע צדקות".

ועי' מצמיח ישועות בגילוי אלקות מבחי' ש"ע נהורין כו'. ושמכם הוא בחי' קבלת עומ"ש ויעש דוד שם.¹²⁵

ועל ידי כך "מצמיח ישועות", בגילוי אלוקות מבחינת ש"ע נהורין וגו'. "ושמכם" הוא בחינת קבלת עול מלכות שמים, ככתוב: "ויעש דוד שם".

בהמשך הברכה נאמר שהי' "מצמיח ישועות": בדומה לזרע, המצווה מצמיחה דבר גדול ממנה בהרכה — גילוי מבחינת ש"ע נהורין" (מונח בזהר המציין מדרגה נעלית ביותר של אור אלוקי). "ושמכם" הוא קבלת עול מלכות שמים, כמו ב"ויעש דוד שם"; דוד הוא דמות מופת של מלכות.

28 והנה כבר מבואר שבחיי שמים וארץ החדשים הוא גילוי מבחיי שאין אתעדל"ת מגעת לשם כלל שגילוי זה יהי לע"ל.

והנה כבר נתבאר שבחינת השמים והארץ החדשים היא גילוי מבחינה שאליה אתערותא דלתתא אינה מגיעה כלל, וגילוי זה יהיה לעתיד לבוא.

אדמו"ר הזקן חזון ומדגיש: השמים והארץ החדשים הם גילוי עתידי ממדרגה שאליה שום אתערותא דלתתא אינה יכולה להגיע

וא"כ סד"א שההמשכה שע"י אתעדל"ת בתומ"צ בבחיי ארץ ושמים שלנו רוי"ש תהי בטילה לגמרי מחמת גילוי העצום ההוא שמבחי אשר אני עושה.

ואם כן, היה אפשר לחשוב שההמשכה שעל ידי אתערותא דלתתא כתורה ובמצוות — בבחינת "ארץ ושמים" שלנו, רצוא ושוב — תתבטל לגמרי מפני הגילוי העצום ההוא, שמבחינת "אשר אני עושה"

אפשר היה להסיק שעבודתנו הנוכחית — תורה ומצוות, "ארץ ושמים" של רצוא ושוב שאנו פועלים — תיבלע ותאבד את משמעותה לנוכח הגילוי העצום הזה.

לזה אמר כן יעמוד זרעכם ושמכם.¹²⁶ שגם בחיי זו דאתעדל"ת יתעלה להיות עומדים לפני בבחי הפנימית ממש כמו בחיי שמים החדשים וארץ החדשה כו'.

על כך נאמר: "כן יעמוד זרעכם ושמכם" — גם בחינה זו של אתערותא דלתתא תתעלה ותעמוד "לפני", בפנימיות ממש, בדומה לבחינת השמים החדשים והארץ החדשה וגו'.

הפסוק משיב: "כן יעמוד זרעכם ושמכם". גם אתערותא דלתתא שלנו תתעלה ותעמוד "לפני", בפנימיות, בדומה לשמים החדשים ולארץ החדשה.

וכמ"ש הנה ישכיל עבדי¹²⁷ ירום ונשא וגבה מאד דהיינו עבדי הוא בחיי אתעדל"ת בחיי לעבדה ולשמרה¹²⁸ כו'. הנה בחיי זו ממש תתעלה בעילוי אחר עילוי עד כי גבה מאד:

וככתוב: "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד". כלומר, "עבדי" הוא בחינת אתערותא דלתתא, הבחינה של "לעבדה ולשמרה" וגו'. בחינה זו עצמה תתעלה עלייה אחר עלייה, עד "וגבה מאד"

דברי ישעיהו "הנה ישכיל עבדי... וגבה מאד" מבטאים את אותו רעיון: "עבדי" הוא העבודה שמצד אתערותא דלתתא, בדומה לציווי לאדם "לעבדה ולשמרה". עבודה זו תעלה מדרגה אחר מדרגה, עד שתהיה "גבה מאד"

בעבודה

באמצעות התבוננות בפסוקי דזמרה ובקריאת שמע, על האדם לעורר כיסופים לה' עצמו, למעלה מכל מה שיש בעולמות, וכך להתגבר על ההסתר שמציבה הנפש הבהמית. לאחר מכן על הכיסופים "לשוב" אל לימוד התורה ואל קיום המצוות בפועל, ולחיות בגוף למענם. מי שרודף אחרי הנאות מותרות לשם עצמן, בלי כל כיסופים לה', נמצא "מחוץ לארץ" ומפרנס את הקליפה. ועבודה זו, הנעשית כעת באמצעות אתערותא דלתתא, תעמוד בעצמה לעד לפני ה'.

שאלות לשיחה

1. מדוע צריכים להיות לשמים ולארץ הגשמיים מקבילות רוחניות בתורה ובישראל, ומה מייצגים השמים ומה מייצגת הארץ?
2. כיצד הניגוד בין ה' כ"מלך" לבין ה' כ"יחיד" מעצב את אהבת קריאת שמע?
3. מדוע הרצוא שבתפילה הוא הכנה בלבד לשוב, וכיצד מבטא זאת הביטוי "על כורחה חיה"?
4. אם רצוא שייך לנבראים הנחלצים מן ההסתר, כיצד יש רצוא בתוך המשכה האלוקית עצמה? מה ממחישות פעימות הלב ולהבת האש?
5. מדוע הפסוק מקדים את השמים לארץ לעתיד לבוא, ומה מבטיח הביטוי "כן יעמוד זרעכם ושמכם" על עבודתנו כעת?

הערות

פסקה 1

1 כי כאשר השמים

ההערה מפנה לתעתיק מוקדם של אותו מאמר, שהרכיב האמצעי רשם בשעה שהאדמו"ר הזקן אמר אותו בשבת פרשת וארא. התעתיק מאפשר לקורא להשוות לנוסח המאמר כפי שגרסם לראשונה.

הערות קה"ת

הנחת כ"ק אדה"א — בסה"מ תקס"ז ע' כו, נאמרה שבת פי וארא. ראה לעיל בציונים לכ"ק אדמו"ר זי"ע. הגהות ביאורים וקיצורים באוה"ת כרך ג תעז, א (זהו הנדפס בלקו"ת שה"ש נ, ג). הסיום להגהות הנ"ל בכרך ו תתרמ"ב, ב. ביאור בכרך ג תפא, ב (מלקו"ת לג"פ) תרפה, א. כרך ו תתרמ"ג, א. תתרמ"ד, ב. תתרמ"ט, א. ראה נ"ך כרך ג' ע' אירנא.

2 כי כאשר השמים

"כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני... כן יעמוד זרעכם ושמכם". המאמר כולו מפרש פסוק זה, שאליו הוא חוזר ובפסקאות החותמות אותו.

ישעיהו ס"ו:כ"ב Isaiah 66:22

פי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני נאם ה' כי יעמוד זרעכם ושמכם:

For as the new heavens and the new earth, which I will make, shall remain before Me, saith the L-RD, so shall your seed and your name remain.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערות קה"ת

ישע"י סו, כב.

3 בשביל ישראל שנקראו ראשית

רש"י, בעקבות חז"ל, מסביר שהעולם נברא בשביל התורה, "ראשית דרכו", ובשביל ישראל, "ראשית תבואתו".

Rashi on Genesis 1:1:ב'א:א: על בראשית א'

בראשית ברא אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו רבותינו בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו (משלי ח), ובשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתו (ירמיה ב'); ואם באת לפרשו כפשוטו, כך פרשהו בראשית בריאת שמים וארץ. והארץ היתה תהו ובהו וחשך ויאמר אלקים יהי אור ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה לומר שאלו קדמו, שאם בא להורות כך, היתה לו לכתב בראשונה ברא את השמים וגו' שאין לה ראשית במקרא שאינו דבוק...

IN THE BEGINNING GOD CREATED — This verse calls aloud for explanation in the manner that our Rabbis explained it: G-d created the world for the sake of the Torah which is called (Proverbs 8:22) "The beginning (ראשית) of His (G-d's) way", and for the sake of Israel who are called (Jeremiah 2:3) "The beginning (ראשית) of His (G-d's) increase". If, however, you wish to explain it in its plain sense, explain it thus: At the beginning of the Creation of heaven and earth when the earth was ...

Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain)

4 בראשית... וארז"ל... בשביל ישראל... התורה שנק' ראשית

הפסוק הפותח את התורה; המאמר דורש את המילה הראשונה בו על פי המדרש: "בשביל ראשית".

בראשית א':א: Genesis 1:1

בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ:

In the beginning G-d created the heaven and the earth.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

בראשית רבה א':ד' Bereshit Rabbah 1:4

"בראשית ברא אלקים" ששה דברים קדמו לבריאת העולם יש מהן שנבראו ויש מהן שעלו במחשבה להבראות. התורה והכסא הכבוד נבראו תורה מנין שנאמר (משלי ח, כב): "ה' קנני ראשית דרכו" כסא הכבוד מנין דכתיב (תהלים צג, ב): "נכון כסאך מאז וגו'". האבות וישראל ובית המקדש ושמו של משיח, עלו במחשבה להבראות האבות מנין שנאמר (הושע ט, י): "כענבים במדבר וגו'" ישראל מנין שנאמר (תהלים עד, ב): "זכור עדתך קנית קדם" בית המקדש מנין שנאמר (ירמיה יז, יב): "כסא כבוד מרום מראשון וגו'" שמו של משיח מנין שנאמר (תהלים עב, יז): ...

"In the beginning, G-d created" – six items preceded the creation of the world; some of them were [actually] created, and some of them G-d contemplated creating, [though He did not actually do so]. The Torah and the Throne of Glory were created. Torah, from where is it derived? As it is stated: "The L-rd made me at the beginning of His way" (Proverbs 8:22). The Throne of Glory, from where is it derived? "Your throne stands firm from earliest time, [You are from eternity]" (Psalms 93:2). The patriarchs, Israel, ...

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

ויקרא רבה ל"ו:ד' Vayikra Rabbah 36:4

הערות קה"ת

בראשית א, א. ראה ב"ר פ"א, ד. ויק"ר פל"ו, ד. רש"י ורמב"ן בראשית א, א. נתבאר בד"ה כי עמך מקור חיים ת"ש.

5 שמים וארץ הגשמיים

לצמח צדק יש הגהה על המילים האלה ממש — "השמים והארץ הגשמיים" — באור התורה.

הערות קה"ת

באוה"ת כרך ו תתרמ"ד, ב יש הגה"ה לכאן.

פסקה 2

6 למה נק' שמה ארץ שרצתה לעשות רצון קונה

על הפסוק "ויקרא אלקים ליבשה ארץ" שואל המדרש מדוע היא נקראת "ארץ", ומשיב: מפני שרצתה לעשות רצון קונה.

בראשית רבה ח':ח' Bereshit Rabbah 5:8

ויקרא אלקים ליבשה ארץ - למה נקרא שמה ארץ שרצתה לעשות רצון קונה רבי נתן בשם ר' אחא ור' ברכיה בשם רבי יצחק אמר אני אל שדי אני שאמרתי לשמים וארץ די שאלמלא כן היו מותחים והולכין עד עכשיו ולמקוה המים קרא ימים א"ר יוסי ב"ר חלפתא והלא ים אחד

הוא ומה ת"ל ימים אלא אינו דומה טעם דג העולה מעכו לעולה מצידון ולעולה מאספמיה:

"G-d called the dry land Earth, and the gathering of the waters He called Seas, and G-d saw that it was good" (Genesis 1:10). "G-d called the dry land Earth [eret]. Why was it called eretz? It is because it hastened [ratzeta] to perform the will of its Maker. Rabbi Natan in the name of Rabbi Aḥa, and Rabbi Berekhya in the name of Rabbi Yitzḥak said: "I am G-d Almighty [shadai]" (Genesis 17:1) - I am the One who [she] said to the heavens and the earth: Enough [dai]. ...

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

7 למה נקרא שמה ארץ

ההערה מפנה למאמר הקודם בתורה אור, שגם הוא מביא את המדרש הזה על השם "ארץ".

בראשית רבה ה'ז:7 Bereshit Rabbah

... א"ל הקדוש ברוך הוא אמר לה האריכי הרחיבי קבלי אוכלוסיה הה"ד (ישעיה נד) הרחיבי מקום אהלך למה כי ימין ושמאל תפרוצי וגו'.

The way of the world is that a person empties a full vessel into an empty vessel. Can one, perhaps, pour a full vessel into a full vessel? The world in its entirety is all water, and yet you say "to one place"? But from here [we see] that a smaller space was able to contain a greater amount [than its size]. Kohelet and in Vayikra Rabba 19:9>. Similarly, "Moses and Aaron gathered the assembly [to the front of the rock]" (Numbers 20:10). It [the front of the rock] was ...

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה"ת

ב"ר ה, ז. וראה לעיל בהמאמר הקודם.

8 לי רץ וגם לי רצון

ההערה מפנה למאמר אחר של האדמו"ר הזקן, שבו "רצתה" נדרש גם הוא כריצה וגם כרצון; זהו דיון מקביל במשחק המילים

הערת קה"ת

ראה סה"מ תקס"ה ח"ב ע' תשיב. אוה"ת כרך ג תפא, ב.

9 בכח ארץ גדוד

בשירת דוד נאמר: "כי בכח ארץ גדוד, באלקי אדלג שור". המאמר יפרש את שני חלקי הפסוק כשלבים בתנועת הרצוא של הנפש

שמואל ב כ"ב:30 II Samuel

כי בכח ארץ גדוד באלקי אדלג שור:

For by Thee I run upon a troop; By my G-d do I scale a wall.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמואל-ב כב, ל.

3 פסוק

10 והחיות רצוא ושוב

בחזון המרכבה נאמר: "והחיות רצוא ושוב כמראה הבוק". הדיון כולו

במאמר בנוי על שתי התנועות האלה

יחזקאל א':14 Ezekiel

והחיות רצוא ושוב כמראה הבוק:

And the living creatures ran and returned as the appearance of a flash of lightning.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

יחזקאל א, יד.

11 שרפים עומדים ממעל לו

בחזון ישעיהו נאמר: "שרפים עומדים ממעל לו". האדמו"ר הזקן מביא את הפירוש "ממעל לשכינתה" כדוגמה נוספת למלאכים העולים מעבר למקומם.

ישעיהו ו':2 Isaiah

שרפים עומדים ממעל לו שש כנפים שש כנפים לאחד בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף:

Above Him stood the seraphim; each one had six wings: with twain he covered his face and with twain he covered his feet, and with twain he did fly.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"ו, ב.

12 ממעל לשכינת

הקטע שאליו מפנה ההערה, המתחיל סמוך לעמוד זה, דן במדרגה שלמעלה מרצון, הנקראת "מקף דמקף"; גם למטה היא למעלה מהדעת והרצון של האדם. ההערה מפנה אליו לדיון מקביל בשרפים העומדים "ממעל לשכינתה".

הערת קה"ת

ראה לקו"ת ברכה צט, ד. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ח ע' רטז. ובארוכה באוה"ת על נ"ך ישע"י ע' קנט ואילך. ובביאורי הזהר לכ"ק אדמו"ר האמצעי לפי אחרי עט, ב (בדף עח, א). ובביאורי הזהר לכ"ק אדמו"ר הצ"צ ע' שנו. בסה"מ תקס"ז ע' כח אינו מביא פסוק זה. וליתא עד שו"ה ית' — והנה בחי' הרצוא הזה הוא בק"ש.

4 פסוק

13 ואל אישך תשוקתך

נאמר לחוה: "ואל אישך תשוקתך". המאמר מחיל את הפסוק על תשוקתה של כנסת ישראל לה'

בראשית ג':16 Genesis

אֶל־הָאִשָּׁה אָמַר ה'רְבָּה אֲרֻכָּה עֲצָבוֹנָךְ וְהָרַגְתְּ בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים וְאֶל־אִישְׁךָ תִּשְׁקָתְךָ וְהוּא יִמְשָׁל־בְּךָ:

Unto the woman He said: 'I will greatly multiply thy pain and thy travail; in pain thou shalt bring forth children; and thy desire shall be to thy husband, and he shall rule over thee.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ג, טז.

14 וכן בחי' כללות נשי' . להיות עם ודבר נפרד

ההערה אומרת שהקטע הזה מועתק בלקוטי תורה. שם מתוארת מלכות כמדרגה התחתונה, המחיה ונותנת קיום מאין, שהרי "אין מלך בלא עם" והעם נפרד מן המלך; לכן מלכות נקראת "ארץ", וממנה נמשכות הנשמות

הערת קה"ת

לעשות נקמה

"לעשות נקמה בגוים" — כאן הכוונה לחיתוך המסכים המסתירים את האלוהות; בהמשך (פסוק 17) הכוונה להכנעת הנפש הבהמית והגוף

תהילים קמ"ט:7 Psalms 149:7

לעשות נקמה בגוים תוכחות בלאמים:

To execute vengeance upon the nations, And chastisements upon the peoples;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

אך כדי . צריך הוא

הצמח צדק מציין שהמילים "אך כדי להגיע לכך" נראות כחזרה על הנאמר קודם, שפסוקי דזמרה מכינים לתפילת שמונה עשרה בקריעת המסכים, ומסביר שכאן מוסיף האדמו"ר הזקן שפסוקי דזמרה מכינים גם לקריאת שמע, משום שהרצוא הוא בקריאת שמע

הערת קה"ת

ראה אוה"ת פי בראשית כרך ו הגהות לד"ה כי כאשר השמים סעי' אי שלכאורה יש כאן כפל לשון דכבר אמר שפסוד"ז הוא הכנה בלבד לשמו"ע לקרוע המסכים כו', אם כן מה בא לחדש שנית באמרו אך כדי כו' צריך הוא כו', אך הענין הוא דכאן בא לומר, שפסוד"ז הוא הכנה לק"ש כי בחי' הרצוא הוא בק"ש כנ"ל.

ברוך שאמר והיה העולם

הברכה הפותחת את פסוקי דזמרה ומשבחת את ה' ש"אמר והיה העולם"; היא כוללת את המילים "יחיד חי העולמים מלך"

Siddur Ashkenaz, Weekday, Shacharit, Pesukei Dezimra, Barukh She'amar סידור אשכנז, ימי חול, תפילת שחרית, פסוקי דזמרה, ברוך שאמר בי

ברוך שֵׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. בָּרוּךְ הוּא. בָּרוּךְ עוֹשֶׂה בְּרָאשִׁית. בָּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה. בָּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם. בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל־הָרָצָה. בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל־הַבְּרִיּוֹת. בָּרוּךְ מְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לִירְאָיו. בָּרוּךְ חֵי לְעַד וְקִנְיָן לְנֶצַח. בָּרוּךְ פּוֹדֶה וּמַצִּיל. בָּרוּךְ שְׂמוֹ. בָּרוּךְ אֲתָה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הָאֵל הָאֵב הַרְחֵם מִן הַמַּהְלָל בְּפִי עַמּוֹ מְשַׁבַּח וּמַפְאֵר בְּלִשׁוֹן חֲסִידָיו וְעַבְדָּיו וּבְשִׁירֵי דוֹד עַבְדֶּךָ. נְהַלֵּלְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּשִׁבְחוֹת וּבְזִמְרוֹת נִגְדְּלֶךָ וּנְשַׁבְּחֶךָ וּנְפָאֲרֶךָ וְנִזְכִּיר שְׁמֶךָ ...

Blessed is He Who spoke, and the world came into being, blessed is He; blessed is He Who maintains the creation; blessed is He Who says and does; blessed is He Who decrees and fulfills; blessed is He Who has compassion on the earth; blessed is He Who has compassion on the creatures; blessed is He Who rewards well those who fear Him, blessed is He Who lives forever and exists eternally; blessed is He Who redeems and saves blessed is His Name. Blessed are You, Adonoy, our G-d, King ...

The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY) • Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY)

שלאום מלאום יאמץ וכשזה קם

נאמר לרבקה על התאומים שבבטנה: "ולאום מלאום יאמץ". המאמר מחיל זאת על הנפש האלקית והנפש הבהמית

בראשית כ"ה:23 Genesis 25:23

וַיֹּאמֶר ה' לָהּ שְׁנֵי גֹיִם בְּבֶטְנְךָ וְשְׁנֵי לְאָמִים מִמֶּעֶיךָ יִפְרְדוּ וְלֵאמֹר מִלֵּאָם יִאֲמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר:

And the L-RD said unto her: Two nations are in thy womb, And two peoples shall be separated from thy bowels; And the

נעתק גם בלקו"ת במדבר ה, ב.

מחדש בטובו

הברכה שלפני קריאת שמע אומרת שה' "בטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית"; האדמו"ר הזקן מביא מילים אלה כתוכן להתבוננות

Siddur Ashkenaz, Weekday, Shacharit, Blessings of the Shema, First Blessing before Shema 8, ימי חול, תפילת שחרית, ברכות קריאת שמע, יוצר אור חי

לֵאֱלֹהִים בָּרוּךְ נְעִימוֹת יִתְּנוּ. לְמֶלֶךְ אֵל חֵי וְקִנְיָן זְמֵרוֹת יֵאֱמְרוּ וְתִשְׁבְּחוּת לְשִׁמְעוֹ. כִּי הוּא לְבָדוּ פּוֹעֵל גְּבוּרוֹת. עוֹשֶׂה חֲדָשׁוֹת. בַּעַל מִלְחָמוֹת. זוֹרֵעַ צִדְקוֹת. מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת. בּוֹרֵא רְפוּאוֹת. נוֹרָא תְהִלּוֹת. אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת: הַמְחַדֵּשׁ בְּטוֹבוֹ בְּכָל־יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית: כְּאִמּוֹר לַעֲשֵׂה אוֹרִים גְּדֻלִּים כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: אוֹר חֲדָשׁ עַל־צִיּוֹן תֹּאדִיר וְנִזְכָּה כְּלָנוּ מִהֲרָה לְאוֹרוֹ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת:

To the Blessed Almighty, they offer pleasant melodies; to the King, the Almighty, [Who is] living and enduring, they utter hymns and make praises heard. For He alone is the Performer of mighty deeds, Maker of new things; Master of battles, Sower of acts of righteousness, Deuteronomy 3:6 Causer of deliverance to sprout forth; Creator of cures. Awesome in praise, Master of wonders, He renews in His goodness, each day, continuously, the work of creation, as it is said: "[Give thanks to Him] Who makes the great luminaries," for His kindness ...

The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY) • Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY)

ולאהבה את ה'

"לאהבה את ה'... ולדבקה בו, כי הוא חייד". הפסוק מלמד שהאהבה וההידבקות נובעות מההכרה שה' הוא חיי האדם

דברים ל"ב:20 Deuteronomy 30:20

לְאַהֲבָה אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ לְשִׂמְעָה קוֹלוֹ וּלְדַבְּקָה־בּוֹ כִּי הוּא חַיִּיד וְאֵיךְ לְמִיד לְשַׁבֵּחַ עַל־הַאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע ה' לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְתֵת לָהֶם:

to love the L-RD thy G-d, to hearken to His voice, and to cleave unto Him; for that is thy life, and the length of thy days; that thou mayest dwell in the land which the L-RD swore unto thy fathers, to Abraham, to Isaac, and to Jacob, to give them.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ל, כ.

פסוק 5

רוממות אל בגרונם

"רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם". המאמר מפרש את שבחי פסוקי דזמרה כ"חרב".

תהילים קמ"ט:6 Psalms 149:6

רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם:

Let the high praises of G-d be in their mouth, And a two-edged sword in their hand;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמט, ו.

Migra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Megillah 6a:17-18 מגילה ו' א:י"ז-י"ח

R. Nahman b. Yitzchak derived the same lesson from here: “And the one nation shall be stronger than the other nation” (Genesis 25:23). R. Yitzchak also said: What is the meaning of what is written, “Let favor be shown to the wicked, yet will he not learn righteousness” (Isaiah 26:10)? Isaac said before the Holy One, blessed be He: Master of the Universe, let mercy be shown to Esau. He replied: He is wicked. He said to Him: “He has not learned righteousness.” He replied: “In the land of uprightness ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CC0)

הערת קה"ת

בראשית כה. כג. מגילה ו. א.

ובשזה קם

Rashi on Genesis 25:23:5 רש"י על בראשית כ"ה:כ"ג:ה

מלאם יאמץ. לא ישוו בגדלָה, כְּשֶׁזֶה קָם זֶה נוֹפֵל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר אִמְלֵאָה הַחֲרִכָּה (יחזקאל כ"ו), לֹא תִמְלֵאָה צוּר אֶלָּא תִחַרְבְּנָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם:
 SHALL BE STRONGER THAN THE OTHER RACE — They will never be equally great at the same time: when one rises the other will fall. Thus it says, (Ezekiel 26:2) “[Because Tyre (colonised by Esau) says about Jerusalem] I shall be filled with her that is laid waste” — Tyre became full (powerful) only through the ruin of Jerusalem (Megillah 6a).

Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silberman, 1929-1934 (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silberman, 1929-1934 (Public Domain)

הרצוא בשעת ק"ש . . השוב דשמ"ע

הקטע שאלינו מפנה ההערה, המתחיל סמוך לעמוד זה, מפרש את "שימני כחותם על לבך" באמצעות רצועות התפילין, המייצגות את המדות העליונות: הן נמשכות דרך המוחין, אך ורשורן למעלה מהם. ההערה מפנה לדיון מקביל ברצוא שבקריאת שמע ובשוב שבתפילת שמונה עשרה

הערת קה"ת

ראה לקו"ת שה"ש מן. א. שער האמונה לאדה"א עז. ב.

שבדבור א' בלבד נתהוו שמים וארץ

המראה מקום של קה"ת למיילים האלה (ההערה למטה)

הערת קה"ת

אבות ה, א.

שמים וארץ וכל צבאם

”ויכולו השמים והארץ וכל צבאם”

בראשית ב' א' Genesis 2:1

ויכלו השמים והארץ וכל-צבאם:

Migra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

בישתבח מלך יחיד חי הצולמים

”ישתבח”, המסיימת את פסוקי דזמרה, מסתיימת בתיאור ה' כ”מלך... חי העולמים”: נוסח האדמו”ר הזקן הוא ”מלך יחיד חי העולמים”.

Siddur Ashkenaz, Weekday, Shacharit, Pesukei Dezimra,
Yishtabach ישתבח, ימי חול, תפילת שחרית, פסוקי דזמרה,

ש'תשכ"ב שמך לצד מלכנו. הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ בְּשֵׁמִים וּבְאֲרָץ. כִּי לָךְ נָאָה ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֵךְ אֲבוֹתֵינוּ. שִׁיר וּשְׁבָחָה הִלֵּל וְזִמְרָה. עוֹ וּמִמְשָׁלָה. בְּצֵחַ גְּדֻלָּהּ וּגְבוּרָה. תִּהְיֶה וּתְפָאֶרֶת. קִדְשָׁהּ וּמִלְכוּת. בְּרִכּוֹת וְהוֹדוֹת מִצֵּתָהּ וְעֵדֵי עוֹלָם. בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל בְּתַשְׁבְּחוֹת. אֵל הַהוֹדוֹת אֲדוֹנֵי הַנִּפְלְאוֹת הַבוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה. מֶלֶךְ אֵל חֵי הָעוֹלָמִים.

Praised be Your Name forever, our King, Almighty the great and holy King in heaven and on earth. For to You it is fitting [to offer] Adonoy, our G-d, and G-d of our fathers, song and praise, glorification and hymns, [to proclaim Your] strength and dominion, victory, grandeur, and might, praise and glory, holiness and sovereignty, blessings and thanksgivings, from now and forever. Blessed are You, Adonoy, Almighty, King [Who is] great in [our] praise Almighty, of [to Whom we offer our] thanksgiving, Master of [Whom we praise for His]

The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY) • Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY)

ממנו ית'

חילוף נוסח בכתב יד: אחרי "ממנו יתברך" מוסיף כתב היד את המילה "רש"י".

הצרת קה"ת

בבור ביאור על התורה לכן אמור לבניי קג. ב נוסף אח"כ תי: בשביל.

28

רבי אליעזר בן יעקב מלמד שבכל מקום שהתורה אומרת "נצח", "סלה" או "ויעד", משמעות הדבר היא "בלי הפסק, לעולם".

Eruvin 54a:14-15 עירובין נ"ד א:י"ד-ט"ו

תנא דבי רבי אליעזר בן יעקב: כל מקום שנאמר "נצח" "סלה" "ועד" — אין לו הפסק עולמית. נצח, דכתיב: "כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוזה". סלה, דכתיב: "כאשר שמענו בן ראינו בעיר ה' צבאות בעיר אֱלֹהֵינו אֱלֹקִים יְכוּנָה עד עולם סלה". ועד, דכתיב: "ה' ימלוך לעולם ועד".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

עירוביז נד, א.

היש מספר לגדודיו

”היש מספר לגדודיו” – אין מספר לגדודי המלאכים

אִיּוֹב כ"ה:ג' Job 25:3

היש מספר לגדודיו ועל-מי לא-יקום אורה:

Is there any number of His armies? And upon whom doth not His light arise?

Migra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב כה, ג.

30

אלף אלפין

בחזון דניאל נאמר שאלף אלפים משמשים את ה' וריבוא ריבוא עומדים לפניו.

דניאל ז':10 Daniel 7:10

נָהָר דִּינֹר נִגַּד וְנִפְק מִן־קִדְמוּהִי אֵלֶּף אֲלִפִּין יִשְׁמְשֻׁנָּה וְרַבּוּ רִבְבִין קִדְמוּהִי יְקוּמוּן דִּינָא יִתְבּ וְסִפְרִין פְּתִיחוּ:

A fiery stream issued And came forth from before him; thousand thousands ministered unto him, And ten thousand times ten thousand stood before him; The judgment was set, And the books were opened.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דניאל ז, י.

31

מספר גדוד אחד

הגמרא מיישבת בין דברי דניאל לבין איוב: "אלף אלפין" הוא מספרו של גדוד אחד, אך גדודיו רבים מספרו.

חגיגה י"ג ב:13 Chagigah 13b:13

תנאי, רבי אומר משום אבא יוסי בן דוסאי: "אלף אלפין יִשְׁמְשֻׁנָּה" — מספר גדוד אחד, וְלִגְדוּדֵיו אֵין מִסְפָּר. וְרַבִּי יְרֵמְיָה בַּר אֲבָא אָמַר: "אלף אלפין יִשְׁמְשֻׁנָּה", לְנֹהַר דִּינֹר, שְׁנֵאָמַר: "נָהָר דִּינֹר נִגַּד וְנִפְק מִן קִדְמוּהִי אֵלֶּף אֲלִפִּין יִשְׁמְשֻׁנָּה וְרַבּוּ רִבְבִין קִדְמוּהִי יְקוּמוּן".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

חגיגה יג, ב.

פסוקה 7

32

למען שמו באהבה מלך

הברכה הראשונה של תפילת שמונה עשרה: "...למען שמו באהבה, מלך, עוזר, מושיע ומגן". המאמר לומד מסמיכות הדברים "ש"מלך" הוא בחינת "שם".

Siddur Ashkenaz, Weekday, Shacharit, Amidah, Patriarchs

סידור אשכנז, ימי חול, תפילת שחרית, עמידה, אבות ג'3

כְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאַלְהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסִדִּים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חֲסִדֵי אֲבוֹת וּמַבִּיא גּוֹאֵל לְבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

Blessed contains eighteen expressions of praise which parallel the Eighteen Benedictions. are You, Adonoy, our G-d, and G-d of our fathers, G-d of Abraham, G-d of Isaac, and G-d of Jacob, the Almighty, the Great, the Powerful, the Awesome, most high Almighty, Who bestows beneficent kindness, Who possesses everything, Who remembers the piety of the Patriarchs, and Who brings a redeemer to their children's children, for the sake of His Name, with love.

The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY) • Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY)

33

ואהבת את ה'

הציור לאהוב את ה' נאמר בקריאת שמע; ההתבוננות המתוארת כאן

מעוררת אהבה זו

דברים ו':5 Deuteronomy 6:5

וְאַהֲבַתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ו, ה.

34

שמע ישראל ה' אלהינו

הפסוק הראשון של קריאת שמע, שבמאמר נתבאר כי "ה' אלקינו" שבו פירושו שסובב מתגלה בתוך ממלא

דברים ו':4 Deuteronomy 6:4

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הָאֱלֹהִינוּ הָאֵחָד: Havayah אֱלֹהֵינוּ Havayah אֵחָד:

HEAR, O ISRAEL: THE L-RD OUR GOD, THE L-RD IS ONE.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

35

אחת היא יונתי

"אחת היא יונתי תמתי, אחת היא לאמה". כנסת ישראל נקראת "אחתי" מפני שהיא מקבלת מאחדותו של ה'

שיר השירים ו':9 Song of Songs 6:9

אֶחָת הִיא יוֹנְתִי תַמְתִּי אֶחָת הִיא לְאִמָּה כִּרְהָ הִיא לְיוֹלֶדֶתָהּ רְאוּהָ כְּנוֹת וַיֵּאֲשְׁרוּהָ מְלָכוֹת וּפִילָגְשִׁים וַיְהַלְלוּהָ:

My dove, my undefiled, is but one; She is the only one of her mother; She is the choice one of her that bore her. The daughters saw her, and called her happy; Yea, the queens and the concubines, and they praised her.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש ו, ט.

פסוקה 8

36

אחת היא לאמה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה)

הערת קה"ת

המשך הפסוק אחת היא יונתי.

37

אחת היא לאמה

המשך הפסוק "אחת היא יונתי": "אחת היא לאמה". המאמר מפרש זאת כרצונה היחיד של הנשמה לדבוק בה'.

שיר השירים ו':9 Song of Songs 6:9

אֶחָת הִיא יוֹנְתִי תַמְתִּי אֶחָת הִיא לְאִמָּה כִּרְהָ הִיא לְיוֹלֶדֶתָהּ רְאוּהָ כְּנוֹת וַיֵּאֲשְׁרוּהָ מְלָכוֹת וּפִילָגְשִׁים וַיְהַלְלוּהָ:

My dove, my undefiled, is but one; She is the only one of her mother; She is the choice one of her that bore her. The daughters saw her, and called her happy; Yea, the queens and the concubines, and they praised her.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

38

בכה ארון גדוד

"בכה ארון גדוד, באלקי אדלג שור". שני חלקי הפסוק מתפרשים כאן כשני

שלבים ברצוא של הנשמה

II Samuel 22:30:ל"ב: כ"ב שמואל ב

כי ככה ארוץ גדוד באלקי אדלג-שור:

For by Thee I run upon a troop; By my G-d do I scale a wall.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

39 אלף אלפין ישמשוניה ורבו רבכו קדמוהי יקומו

חזון דינאל על רכבות המלאכים המשרתים את ה', המזוהים כאן עם ה"גדוד" שהנשמה רצה מעבר לו

דניאל ז':10 Daniel 7:10

נהר דיינור נגד ונפק מן קדמוהי אלף אלפין ישמשוניה ורבו רבכו קדמוהי יקומו דינא יתב וספרין פתיחו:

A fiery stream issued And came forth from before him; thousand thousands ministered unto him, And ten thousand times ten thousand stood before him; The judgment was set, And the books were opened.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

40 ע"פ ורב כח ולתבונתו אין מספר

זהו המאמר על "רב כח, לתבונתו אין מספר" שמוכיר כאן אדמו"ר הזקן, ובו מיוחס שורשו של כל גדוד של מלאכים לשש המידות של אצילות

הערת קה"ת

סידור עם דא"ח ס, א ואילך. וראה בליקוט פ"י לאגה"ק סי' כ בתחלתו.

41 ורב כח לתבונתו אין מספר

"גדול אדוננו ורב כח, לתבונתו אין מספר". כפי שמציין אדמו"ר הזקן, מאמר אחר על פסוק זה עוקב אחר שורש צבאות המלאכים אל אצילות

תהילים קמ"ז:5 Psalms 147:5

גדול אדונינו ורב כח לתבונתו אין מספר:

Great is our L-rd, and mighty in power; His understanding is infinite.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

42 בנות צעדה

בברכת יעקב ליוסף: "בנות צעדה עלי שור". הפסוק מראה ש"שור" פירושו חומה.

בראשית מ"ט:22 Genesis 49:22

בן פרץ יוסף בן פרץ עלי צעדה עלי-שור:

Joseph is a fruitful vine, A fruitful vine by a fountain; Its branches run over the wall. .

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית מט, כב.

43 אדון הנפלאות

ב"ישתבח" מכונה ה' "אדון הנפלאות"; אדמו"ר הזקן מפנה כאן לביאורו לביטוי זה במקום אחר

Siddur Ashkenaz, Weekday, Shacharit, Pesukei Dezimra, Yishtabach אשכנז, ימי חול, תפילת שחרית, פסוקי דזמרה, ישתבח

ישתבח שמך לעד מלכנו. האל המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ. כי לה נא ה' אלקינו ואלקי אבותינו. שיר ושכחה ה'לל וזמרה. עז וממשלה. נצח גדלה וגבורה. תהלה ותפארת. קדשה ומלכות. ברכות והודאות מעתה ועד-עולם. ברוך אתה ה' אל מלך גדול בתשבוחות. אל ההודאות אדון הנפלאות הבוחר בשירי זמרה. מלך אל חי העולמים.

Praised be Your Name forever, our King, Almighty the great and holy King in heaven and on earth. For to You it is fitting [to offer] Adonoy, our G-d, and G-d of our fathers, song and praise, glorification and hymns, [to proclaim Your] strength and dominion, victory, grandeur, and might, praise and glory, holiness and sovereignty, blessings and thanksgivings, from now and forever. Blessed are You, Adonoy, Almighty, King [Who is] great in [our] praise Almighty, of [to Whom we offer our] thanksgiving, Master of [Whom we praise for His] ...

The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY) • Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY)

44 עשה פלא

"מי כמוך... עושה פלא" — ה"פלאות" נחשבים לפני ה' רק ל"עשייה"

שמות ט"ו:11 Exodus 15:11

מי-כמכה באלם Havayah מי כמכה נאדר בקדש נורא תהלת עשה פלא:

Who is like unto Thee, O L-RD, among the mighty? Who is like unto Thee, glorious in holiness, Fearful in praises, doing wonders?

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

45 ואדלג שור . וז"ש מי לי בשמים

הצמח צדק מפנה שם לקטע הזה ומציין שבמאמר "כי כאשר השמים החדשים" (שהוא מציין כליקוטי תורה, פרשת בראשית) מתבאר "ואדלג שור" באמצעות "מי לי בשמים"

הערת קה"ת

באוה"ת שה"ש כרך א ע' 107 מציין לכאן. ושם "ובד"ה כי כאשר השמים החדשים בלקו"ת פ' בראשית פ' מדלג שור היינו כמ"ש מי לי בשמים".

46 מי לי בשמים

"מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ". המאמר מפרש את "שמים" ואת "ארץ" כמקפים וכפנימיים, שהנשמה עוברת על פניהם

תהילים ע"ג:25 Psalms 73:25

מי-לי בשמים ועמך לא-חפצתי בארץ:

Whom have I in heaven but Thee? And beside Thee I desire none upon earth.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים עג, כה.

47 שו"ה אותם — ממש בעצמותך

לצמח צדק יש הגהה על המילים "אותם" ועד "ממש בעצמותך"

הערת קה"ת

באוה"ת כרך ו תתרמה, א. יש הגה"ה לכאן.

9 פסקה

48 למהוי אחד באחד

בקטע שבזוהר על סוד השבת מצטרפת האחדות שלמטה לאחדות שלמעלה, "למהוי אחד באחד"

זוה"ב קלה, 135a Zohar II, 135a

הערת קה"ת

זו"ב קלה, א.

49 אני ה' אלהיכם

הפסוק האחרון של קריאת שמע: "אני ה' אלקיכם"

במדבר ט"ו:מ"א Numbers 15:41

אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים
אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:

I am the L-RD your G-d, who brought you out of the land of Egypt, to be your G-d: I am the L-RD your G-d.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוק 10

50 תורה אור

"כי נר מצוה ותורה אור". התורה היא האור והמצוה היא הכלי שלו.

משלי ו:כ"ג Proverbs 6:23

כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אֹרֶךְ יָמִים תּוֹכַחֲתוֹ מוֹסֵר:

For the commandment is a lamp, and the teaching is light,
And reproofs of instruction are the way of life;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי ו, כג.

51 אם ישים אליו לבו ורוחו ונשמתו אליו יאסף

בחסידות הפסוק מתפרש כך: כאשר אדם שם את לבו אל ה' (התעוררות מלמטה), ה' ממשיך אליו את רוחו (התעוררות מלמעלה).

איוב ל"ד: Job 34:14

אִם-יָשִׁים אֱלֹהִי לְבוֹ רֹחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ אֵלָיו יֵאָסֵף:

If He set His heart upon man, If He gather unto Himself his spirit and his breath;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוק 11

52 בע"כ אתה חי

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה)

הערת קה"ת

אבות ד, כב.

53 בע"כ אתה חי

"בעל כורחך אתה חי" — מתפרש כאן כחזרת הנשמה לגוף לאחר הרצוא, לשם קיום המצוות.

משנה אבות ד:כ"ג Pirkei Avot 4:22

הוא הֵיָה אומר, הַיְלֹדִים לָמוֹת, וְהַמָּתִים לְחַיִּיּוֹת, וְהַחַיִּים לְדוֹן. לֵידַע לְהוֹדִיעַ וּלְהוֹדֵעַ שֶׁהוּא אֵל, הוּא הַיּוֹצֵר, הוּא הַבּוֹרֵא, הוּא הַמְבַּיֵן, הוּא הַדִּין, הוּא עַד, הוּא בַּעַל דִּין, וְהוּא עֲתִיד לְדוֹן. בְּרוּךְ הוּא, שֶׁאֵין לִפְנֵינוּ לֹא עוֹלָה, וְלֹא שִׁכְחָה, וְלֹא מִשׁוֹא פָּנִים, וְלֹא מִקַּח שֹׁחַד, שֶׁהֵכֵל שְׁלוֹ. וְדַע שֶׁהֵכֵל לְפִי הַחֲשָׁבוֹן. וְאֵל יִבְטִיחָךְ יִצְרָךְ שֶׁשֶּׁשְׂאוֹל בֵּית מְנוֹס לָךְ, שֶׁעַל כְּרָחֶךָ אֵתָה נּוֹצֵר, וְעַל כְּרָחֶךָ אֵתָה נּוֹלֵד, וְעַל כְּרָחֶךָ אֵתָה חַי, וְעַל כְּרָחֶךָ אֵתָה מֵת, וְעַל כְּרָחֶךָ אֵתָה עֲתִיד לָמוֹת ...

He used to say: the ones who were born are to die, and the ones who have died are to be brought to life, and the ones brought to life are to be judged; So that one may know, make known and have the knowledge that He is G-d, He is the designer, He is the creator, He is the discerner, He is the judge,

He the witness, He the complainant, and that He will summon to judgment. Blessed be He, before Whom there is no iniquity, nor forgetting, nor ...

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

54 בכל לבבך

"בכל לבבך ובכל נפשך" — מתפרשים כאן כרצוא ושוב בהתאמה

דברים ו:ה Deuteronomy 6:5

וְאָהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לִבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ וּבְכָל-מְאֹדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוק 12

55 צרורה בצרור החיים

אביגיל מברכת את דוד שנפשו תהיה "צרורה בצרור החיים"; כאן ה"צרורה" הוא המצוות המלבישות את הנשמה

שמואל א כ"ה:ט"ז I Samuel 25:29

וַיָּקָם אָדָם לְרִדְפָּךְ וּלְבַקֵּשׁ אֶת-נַפְשְׁךָ וְהִיתָה נַפְשִׁי אֲדֹנִי צְרוּרָה בְּצְרוֹר הַחַיִּים אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ וְאֵת נַפְשִׁי אֵיבֶיךָ יִקְלַעְנָה בְּתוֹךְ כַּף הַקֶּלֶעַ:

And though man be risen up to pursue thee, and to seek thy soul, yet the soul of my lord shall be bound in the bundle of life with the L-RD thy G-d; and the souls of thine enemies, them shall he sling out, as from the hollow of a sling.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמואל-א כה, טז.

56 צרורה בצרור החיים

הגמרא מביאה את הפסוק על נשמות הצדיקים הגנוזות תחת כיסא הכבוד

שבת קנ"ב ב:ו'–ו' Shabbat 152b:6-7

אף הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, עַל גּוֹפֶן שֶׁל צַדִּיקִים אֹמֵר: "יָבֹא שְׁלוֹם יְנוּחוֹ עַל מִשְׁכַּבְתָּם", וְעַל נִשְׁמָתוֹ הוּא אֹמֵר: "וְהִיתָה נַפְשִׁי אֲדֹנִי צְרוּרָה בְּצְרוֹר הַחַיִּים". עַל גּוֹפֶן שֶׁל רָשָׁעִים הוּא אֹמֵר: "אֵין שְׁלוֹם אֲמֵר ה' לְרָשָׁעִים", וְעַל נִשְׁמָתוֹ הוּא אֹמֵר: "וְאֵת נַפְשִׁי אֵיבֶיךָ יִקְלַעְנָה בְּתוֹךְ כַּף הַקֶּלֶעַ". תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר: נִשְׁמָתוֹ שֶׁל צַדִּיקִים גְּנוּזוֹת תַּחַת כִּסֵּא הַכְּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְהִיתָה נַפְשִׁי אֲדֹנִי צְרוּרָה בְּצְרוֹר הַחַיִּים". וְשֶׁל רָשָׁעִים זֻמָּמוֹת וְהוֹלְכוֹת, [וּמִלְאָךְ אֶחָד עוֹמֵד בְּסוֹף ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

57 התורה . . שנקי מזון

הגמרא מפרשת את "משען לחם" (ישעיהו 3:1) כגדולי התלמוד, דוגמה לכך שהתורה נקראת מזון

חגיגה י"ד Chagigah 14a

בראשית רבה מ"ג:ז Bereshit Rabbah 43:7

ויברכהו ויאמר ברוך אברהם לאל עליון קונה שמים וארץ ממי קנא? רבי אבא בשם רב כהנא ורי יצחק רבי אבא אמר: כאינש דאמר: פלן, עינוהי יאי, שעריה יאי. אמר רבי יצחק: היה מקבל את העוברים ואת השבים, ומשהיו אוכלים ושותין היה אומר להן: ברכו! והן אומרים לו: מה נאמר? והוא אומר להם: אמרו, ברוך אל עולם שאכלנו משלו! אמר לו הקב"ה: אני, לא היה שמי ניכר לבריותי, והכרת אותי בבריותי,

מעלה אני עליך כאילו אתה שותף עמי בברייתו של עולם, הה"ד (בראשית יד): קונה שמים וארץ:

"He blessed him, and he said: Blessed is Abram to G-d, the Most High, Maker of heavens and earth" (Genesis 14:19). "He blessed him, and he said: Blessed is Abram to G-d, the Most High, Acquirer of heavens and earth" - from whom did He acquire them? Rabbi Abba in the name of Rav Kahana and Rabbi Yitzhak, Rabbi Abba said: It is like a person who says: The eyes of so-and-so are fair, his hair is fair, does not refer to acquisition, but to one's fixing and perfecting something that ...

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה"ת

ראה חגיגה יד, א. ב"ר מג, ז.

58 עוטה אור כשלמה

"עוטה אור כשלמה" — האור, התורה, כלבוש.

Psalms 104:2: ב'י: תהילים ק"ד

עֹטֶה אֹר כְּשֶׁלֶמָה נוֹטֶה שָׁמַיִם כִּכְרִיעָה:

Who coverest Thyself with light as with a garment, who stretchest out the heavens like a curtain;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קד, ב.

59 ע"פ כי ביום הזה יכפר

זהו המאמר על "כי ביום הזה יכפר" שמזכיר כאן אדמו"ר הזקן. בסמוך לעמוד זה הוא מבחין בין התורה, שנותרת במחשבה ובדיבור, לבין המצוות, הנעשות בגוף; הוא מתאר את הקדושה כביטול עצמי, לעומת הקליפה כהעמדת עצמה.

הערת קה"ת

לקו"ת אחרי כז, ג.

60 כי ביום הזה יכפר

"כי ביום הזה יכפר עליכם" — הפסוק שעליו מבוסס מאמר אחר של אדמו"ר הזקן.

ויקרא ט"ז: ל"ו: Leviticus 16:30

כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יִכָּפֵר עֲלֵיכֶם לְטָהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ:

For on this day shall atonement be made for you, to cleanse you; from all your sins shall ye be clean before the L-RD.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

61 כך היא דרכה של תורה כו' אשריך וטוב לך

"כך היא דרכה של תורה ... אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא".

משנה אבות ו': ד"ד: Pirkei Avot 6:4

כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחי צער תחיה, ובתורה אתה עמל, אם אתה עשה כן, (תהלים קכח) אשריך וטוב לך. אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא:

Such is the way [of a life] of Torah: you shall eat bread with salt, and rationed water shall you drink; you shall sleep on the ground, your life will be one of privation, and in Torah shall you labor. If you do this, "Happy shall you be and it shall be good for you" (Psalms 128:2): "Happy shall you be"

in this world, "and it shall be good for you" in the world to come.

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

62 ע"פ וראיתם אותו וזכרתם

המאמר על הציצית ("וראיתם אותו וזכרתם"), הנזכר כאן כביאור נוסף למצוות כלבושים מקיפים.

הערת קה"ת

ראה לקו"ת שלח מד, ב.

63 וראיתם אותו וזכרתם

מצוות ציצית: "וראיתם אותו וזכרתם", נושא של מאמר אחר הנזכר כאן

במדבר ט"ו: ל"ט: Numbers 15:39

וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת ה' וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם לֹא־תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶּם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם:

And it shall be unto you for a fringe, that ye may look upon it, and remember all the commandments of the L-RD, and do them; and that ye go not about after your own heart and your own eyes, after which ye use to go astray;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

64 את שבתותי תשמרו

"את שבתותי תשמרו", הפסוק שביסוד מאמר נוסף הנזכר כאן

ויקרא י"ט: ל"ו: Leviticus 19:30

אֶת־שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וּמִקֻּדְשֵׁי תִירְאוּ אֲנִי ה'

Ye shall keep My sabbaths, and reverence My sanctuary: I am the L-RD.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 13

65 השמים כסאי

"השמים כסאי והארץ הדום רגלי" — הפסוק העומד במרכז המאמר הקודם, ונדרש כאן על שוב ורצוא.

ישעיהו ס"ו: א': Isaiah 66:1

כֹּה אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כִּסֵּאִי וְהָאָרֶץ הָדָם רַגְלִי אֵיזֶה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנֶנּוּ לִי וְאֵיזֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי:

Thus saith the L-RD: The heaven is My throne, and the earth is My footstool; where is the house that ye may build unto Me? And where is the place that may be My resting-place?

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י סו, א.

66 ברא כרעא דאבוה

במאמר הקודם כנסת ישראל נקראת "רגליו" של הקב"ה ("הבן הוא רגלו של אביו"); הרגליים נושאות את הראש אל המקום שאליו הוא מבקש להגיע, ובאור החזון העולה מלמטה הנמוך ביותר נעשה הגבוה ביותר — "סופן נעוץ בתחילתו".

הערת קה"ת

נסמן לעיל א, ב.

67 כרעא דאבוה

התלמוד מכנה יורש "רגלו של אביו"; מכאן הביטוי שהבן הוא רגלו של

הערת קה"ת

תהלים כב, ד.

שהקב"ה יושב ועוסק בתורה

התלמוד מתאר את שלוש השעות הראשונות ביום של הקב"ה: הקב"ה יושב ועוסק בתורה.

עבודה זרה ג' ב:7: Avodah Zarah 3b:7

איני? והא אמר רב יהודה אמר רב: שתיים עשרה שעות הן היום, שלש הראשונות — הקדוש ברוך הוא יושב ועוסק בתורה, שניות — יושב ודן את כל העולם כולו, פיון שרואה שנתחייב עולם כלליה — עומד מכסא הדיון ויושב על כסא רחמים,

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ע"ז ג, ב.

פסקה 15

שנקי התפלה סולם

הזוהר (כפי שמציינת הערת קה"ת, בצירוף תיקוני זוהר 45) מפרש את סולם יעקב כתפילה.

תיקוני תיקון מה45: Tikkunei Zohar, Tikkun

Zohar I, 266b רסו, זח"א

הערת קה"ת

ת"ז תי" מה, וראה זח"א רסו, ב. זח"ג שו, ב. ראה באוה"ת ויצא כרך ה תתמ, ב ואילך. וראה לקמן פה, א.

75

סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה

הלום יעקב על "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה", המתפרש בזוהר כתפילה.

בראשית כ"ח:12: Genesis 28:12

ויחלם והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלקים עלים ויירדו בו:

And he dreamed, and behold a ladder set up on the earth, and the top of it reached to heaven; and behold the angels of G-d ascending and descending on it.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

76

לחד מ"ד דארץ קדמה

בית הלל סוברים שהארץ נבראה תחילה ואחר כך השמים, על פי "ביום עשות ה' ארץ ושמים".

חגיגה י"ב א: Chagigah 12a

הערת קה"ת

חגיגה יב, א.

77

אם ישם אליו לבו

האתערותא דלתתא ("אם ישם אליו לבו") קודמת לאתערותא דלעילא ("רוחו... יאסף").

איוב ל"ד:14: Job 34:14

אם-ישם אֵלָיו לְבוֹ רוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ אֵלָיו יֵאָסֶף:

If He set His heart upon man, If He gather unto Himself his spirit and his breath;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

אביו.

עירובין ע' ב:3-2: Eruvin 70b:2-3

או דלמא: יורש כרעיה דאבוה הוא? אמר לקה: אני אומר מבטל, והני דבי שמואל תנו אין מבטל. איתביה: זה הכלל, כל שמוטר למקצת שבת — הותר לכל השבת, וכל שנאסר למקצת שבת — נאסר לכל השבת חוץ ממבטל רשות.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

68 אם תשיב משבת רגלך

"אם תשיב משבת רגלך" — השבת קשורה ל"רגל".

ישעיהו נ"ח:13: Isaiah 58:13

אם-תשיב משבת רגלך עשות חפצה ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מכבד וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצה ודבר דבר:

If thou turn away thy foot because of the sabbath, From pursuing thy business on My holy day; And call the sabbath a delight, And the holy of the L-RD honourable; And shalt honour it, not doing thy wonted ways, Nor pursuing thy business, nor speaking thereof;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נח, יג.

69 דארץ . . גרגיר חרדל . . לגבי השמים

רבי דובער, האדמו"ר האמצעי, דן בתורה חיים בהשוואה בין הארץ לגרגיר חרדל לעומת השמים; ההערה מפנה לשם לדיון מקביל בדימוי שבפסקה 12.

הערת קה"ת

ראה תו"ח בראשית נא, ד ובהנסמן במ"מ שם.

70 הג' יו"ט נקי ג' רגלים

שם נשמות ישראל, הנקראות "בנים", נעשות "בונים", כרגליים הנושאות את הראש מלמטה למעלה ומלמעלה למטה, ומעלות את התורה שבעל פה (מלכות, ה"כלה") אל התורה שבכתב (חכמה, ה"חתון").

הערת קה"ת

ראה לקו"ת להאריז"ל ס"פ משפטים, לקו"ת פ' ברכה צד, ג. ד"ה נחמו נחמו תרכ"ו.

71 ג' רגלים

"שלוש רגלים תחוג לי בשנה" — החגים נקראים "רגלים".

שמות כ"ג:14: Exodus 23:14

שְׁלֹשׁ רִגְלִים תַּחֲגֹג לִי בַשָּׁנָה:

Three times thou shalt keep a feast unto Me in the year.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

14 פסקה

72 ואתה קדוש

"ואתה קדוש יושב תהלות ישראל" — הקב"ה "יושב", כלומר יורד, באמצעות תהילות ישראל.

תהילים כ"ב:4: Psalms 22:4

וְאַתָּה קְדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל:

Yet Thou art holy, O Thou that art enthroned upon the praises of Israel.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 16

78 ואשים דברי בפיה

"ואשים דברי בפיה ובצל ידי כסיתך לנטוע שמים וליסוד ארץ". הפסוק מתפרש כתורה ומצוות המכוננות שמים וארץ.

ישעיהו נ"א:ט"ז Isaiah 51:16

וְאֶשֶׁם דְּבָרִי בְּפִיךָ וּבְצֶל יָדִי כְּסִיתִיךָ לְנָטֹעַ שָׁמַיִם וּלְיִסֹד אֶרֶץ וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עֲמִי־אֵתָהּ:

And I have put My words in thy mouth, And have covered thee in the shadow of My hand, That I may plant the heavens, And lay the foundations of the earth, And say unto Zion: 'Thou art My people.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיי נא, טז.

79 הארץ הדום רגלי

"הארץ הדום רגלי" — המצוות המעשיות, המרוממות בדומה להדום לרגליים.

ישעיהו ס"ו:א' Isaiah 66:1

כֹּה אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הָדָם רַגְלִי אֵי־זֶה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנֶנּוּ לִי וְאֵי־זֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי:

Thus saith the L-RD: The heaven is My throne, and the earth is My footstool; where is the house that ye may build unto Me? And where is the place that may be My resting-place?

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

80 צדקה תרומם גוי

"וצדקה תרומם גוי" — מצווה מעשית המרוממת, בחינת ה"ארץ" שבתוך המצוות.

משלי י"ד:ל"ד Proverbs 14:34

צִדְקָה תְּרֹמֵם־גּוֹי וְחַטָּאִים תִּטְאֵת:

Righteousness exalteth a nation; But sin is a reproach to any people.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי יד, לד.

81 מזווה מימין

התלמוד קובע שאת נר חנוכה מניחים משמאל לפתח, כדי שהמזווה תהיה מימין; אדמו"ר חז"ל אלה.

שבת כ"ב א:ב' Shabbat 22a:2

אָמַר רַבִּי: גֵּר חֲנוּכָּה מְצֻנָּה לְהַנִּיחָהּ בְּטַפַּח הַסְּמוּךְ לַפֶּתַח. וְהִיא מְנַח לָקָה? רַב אֲחָא בְּרִיהַ דְּרַבָּא אָמַר: מִימִין רַב שְׂמוּאֵל מְדַפְתִּי אָמַר: מִשְׁמָאל. וְהִילָכְתָּא מִשְׁמָאל, כִּדִּי שְׁתָּהּ גֵּר חֲנוּכָּה מִשְׁמָאל וּמִזְוֵנָה מִימִין.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

82 ע"פ הזהר פרשה שופטים

ההערה מציינת היכן נמצא ביאור דברי הזהר "שמים וארץ עדים", המוזכרים בטקסט: בביאוריו של אדמו"ר האמצעי לזהר.

הערת קה"ת

[זה"ג ערה, א] ביאה"ז לאדה"א קבא, ד. אוה"ת שופטים ע' תתמוז.

83 שמים וארץ אינן סהדין

הזהר בפרשת שופטים על השמים והארץ המשמשים עדים; אדמו"ר חזקן מפנה לביאורו לדברים אלה.

ספר הזהר, שופטים ג':י"א-ד':כ' Zohar, Shoftim 3:11-4:20

84 החושך יכסה ארץ

הקטע מופיע למטה Isaiah 60:2 המילים כאן מצטטות את

ישעיהו ס"ב:ב' Isaiah 60:2

כִּי־הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יִכְסֶּה־אֶרֶץ וְעֶרְפֶּל לְאֻמִּים וְעֲלִיךָ יִזְרַח ה' וּכְבוֹדוֹ עָלֶיךָ יִרָאֶה:

For, behold, darkness shall cover the earth, And gross darkness the peoples; But upon thee the L-RD will arise, And His glory shall be seen upon thee.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיי ס, ב.

פסקה 17

85 הנני עושה חדשה

"הנני עושה חדשה, עתה תצמח"

ישעיהו מ"ג:י"ט Isaiah 43:19

הֲנִנִּי עֹשֶׂה חֲדָשָׁה עִתָּהּ תִּצְמַח הָלֹא תִדְעוּנָהּ אֲף־אֲשִׁים בְּמִדְבָּר דֶּרֶךְ בִּישְׁמוֹן נְהָרוֹת:

Behold, I will do a new thing; Now shall it spring forth; shall ye not know it? I will even make a way in the wilderness, And rivers in the desert.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

86 חדשה בארץ

"כי הנני בורא שמים חדשים וארץ חדשה". אדמו"ר חזקן מצרף את הביטוי הזה עם דברי ישעיהו

ירמיהו ל"א:כ"ב Jeremiah 31:22

עַד־מָתִי תִתְחַמְּקִין הַבַּת הַשׁוֹכֵכָה כִּי־בָרָא ה' חֲדָשָׁה בָּאָרֶץ נִקְבָּה תִּסּוּכַב גְּבָר:

How long wilt thou turn away coyly, O thou backsliding daughter? For the L-RD hath created a new thing in the earth: A woman shall court a man.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

87 החושך יכסה ארץ

"כי הנה החושך יכסה ארץ" — מצב ההסתהרה, שממנו פורץ רצוא של הנשמה.

ישעיהו ס"ב:ב' Isaiah 60:2

כִּי־הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יִכְסֶּה־אֶרֶץ וְעֶרְפֶּל לְאֻמִּים וְעֲלִיךָ יִזְרַח ה' וּכְבוֹדוֹ עָלֶיךָ יִרָאֶה:

For, behold, darkness shall cover the earth, And gross darkness the peoples; But upon thee the L-RD will arise, And His glory shall be seen upon thee.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

88 רוממות אל בגרונם

תהילות פסוקי דזמרה, הנעשות "חרב פיפיות"

Psalms 149:6 קמ"ט:ו

רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם:

Let the high praises of G-d be in their mouth, And a two-edged sword in their hand;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

89 לעשות נקמה בגוים

"לעשות נקמה בגוים" — כאן הכוונה לנפש הבהמית ולגוף

Psalms 149:7 קמ"ט:ז

לעשות נקמה בגוים תוכחות בלאמים:

To execute vengeance upon the nations, And chastisements upon the peoples;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

90 אלכיש שמים קדרות

"אלכיש שמים קדרות" — הקליפות כלבושים המסתירים

Isaiah 50:3 נ"ג:ו

אלכיש שמים קדרות ושק אשים כסותם:

I clothe the heavens with blackness, And I make sackcloth their covering.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נ, ג.

18 פסקה

91 השמרו לכם

מן הפסקה השנייה של קריאת שמע: "השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחוויתם להם"

Deuteronomy 11:16 י"א:טז

השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלקים אחרים והשתחוויתם להם:

Take heed to yourselves, lest your heart be deceived, and ye turn aside, and serve other gods, and worship them;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים יא, טז.

92 בכריעה בברוך

המתפלל כורע ב"ברוך" וזוקף בשם

Berakhot 12a:24-26 כ"ד-כ"ה

ואמר רבה בר רב הונא [סבא] משמיה דרב: המתפלל, קשהוא כורע כורע בקרוע, וקשהוא זוקף — זוקף בשם אמר שמואל: מאי טעמא דרב — דכתיב: "ה' זוקף כפופים". מתיבי: "מפני שמי נחת הוא".

Rabbah b. Hinnana [the Elder] also said in the name of Rab : When one prays [the Tefillah] and has to bow, he should bow at the word "Blessed" ; and when returning to the erect position, he should do so on mentioning the Divine Name. Samuel asked : What is Rab's reason ? Because it is written, "The L-rd raiseth up them that are bowed down" (ibid, cxlvi.

8). Against this is quoted, "And from before My name he is afraid" (Mal. ii. 5)!

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

93

את זלעזיז

"את זה לעומת זה עשה אלקים" — הקדושה וההפך ממנה מקבילים זה לזה, ולכן ההשתחויה פועלת בשני הצדדים

Ecclesiastes 7:14 ז'י"ד:יד

ביום טובה הנה בטוב וביום רעה ראה גם את זה לעומת זה עשה האלקים על דברת שלא ימצא האדם אחריו מאומה:

In the day of prosperity be joyful, and in the day of adversity consider; G-d hath made even the one as well as the other, to the end that man should find nothing after him.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

19 פסקה

94

ישראל שבחוץ לארץ

רבי ישמעאל: יהודים שמחוץ לארץ המשתתפים בסעודת נוכרי דומים לעובדי עבודה זרה, אך "בטהרה", ללא כוונה

עבודה זרה ח' א'י"ז:17 Avodah Zarah 8a:

תנא, רבי ישמעאל אומר: ישראל שבחוץ לארץ עובדי עבודה זרה בטהרה הן, כיצד? גוי שעשה משתה לבנו וזימן כל היהודים שבעירו, אף על פי שאוכלין משלהן ושותין משלהן, ושמש שלהן עומד לפניהם, מעלה עליהם הכתוב כאילו אכלו מזבחי מתים, שנאמר: "וקרא לה ואכלת מזבחיה".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ע"ז ח, א. ראה לקו"ת ש"ש סד, ב. יוהכ"פ סה, ב. סה"מ תרל"ב כרך ב ע' שעה.

95

ארץ שרצתה

"למה נקרא שמה ארץ? שרצתה לעשות רצון קונה" — ה"ארץ" העליונה היא הרצון לה'

Bereshit Rabbah 5:8 ח'ח:8

ויקרא אלקים ליבשה ארץ - למה נקרא שמה ארץ שרצתה לעשות רצון קונה רבי נתן בשם רי אחא ורי ברכיה בשם רבי יצחק אמר אני אל שדי אני שאמרתי לשמים וארץ די שאלמלא כן היו מותחים והולכין עד עכשיו ולמקוה המים קרא ימים א"ר יוסי ב"ר חלפתא והלא ים אחד הוא ומה ת"ל ימים אלא אינו דומה טעם דג העולה מעכו לעולה מצידון ולעולה מאספמא:

"G-d called the dry land Earth, and the gathering of the waters He called Seas, and G-d saw that it was good" (Genesis 1:10). "G-d called the dry land Earth [eret]. Why was it called eretz? It is because it hastened [ratzeta] to perform the will of its Maker. Rabbi Natan in the name of Rabbi Aha, and Rabbi Berekhya in the name of Rabbi Yitzhak said: "I am G-d Almighty [shadai]" (Genesis 17:1) - I am the One who [she] said to the heavens and the earth: Enough [dai]. ...

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

ולא יכנף עוד מוריק

"ולא יכנף עוד מוריק והיו עיניך רואות את מוריקך" — גילוי גלוי לעתיד

ישעיהו ל"ב:20:30:20

וְנָתַן לָכֶם אֲדֹנָי לֶחֶם צָר וּמִים לְחֵץ וְלֹא יִכְנֹף עוֹד מוֹרִיקָהּ וְהָיוּ עֵינֶיהָ רְאוּת אֶת־מוֹרִיקָהּ:

And though the L-rd give you sparing bread and scant water, Yet shall not thy Teacher hide Himself any more, But thine eyes shall see thy Teacher;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"ל, כ.

כי ההרים ימושו

"כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה וחסדי מאתך לא ימוש". כאן הדברים נקראים כרצוא ("הר") שיהיה מיותר

ישעיהו נ"ד:10:54:10

כִּי הַהָרִים יִמוּשׁוּ וְהַגְּבְעוֹת תִּמוּטִינָה וְחֲסָדֶי מֵאֲתָךְ לֹא־יִמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תִמוּט אֲמַר מֶרְחֻמְךָ ה'

For the mountains may depart, and the hills be removed; but My kindness shall not depart from thee, neither shall My covenant of peace be removed, saith the L-RD that hath compassion on thee.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י, נד.

לא כאברהם שקראו הר

הגמרא מבדילה בין האבות: אברהם קרא למקום המקדש "הר", יצחק "שדה", ויעקב "בית"

פסחים פ"ח א:ד'88a:4:Pesachim

אֵלָּא, לֹא כְּאַבְרָהָם שֶׁכָּתוּב בּוֹ "הַר", שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יֵאֱמַר הַיּוֹם בְּהָר ה' יִרְאֶה", וְלֹא כְּיִצְחָק שֶׁכָּתוּב בּוֹ "שָׂדֶה", שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוֹן בְּשָׂדֶה", אֵלָּא כְּיַעֲקֹב שֶׁקָּרָא "בֵּית", שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית אֵל".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

פסחים פח, א.

עין בעין יראו

"כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון" — גילוי למטה כמו למעלה

ישעיהו נ"ב:ח'52:8:8:52:8

קוֹל צְפִיקָה נִשְׁאוֹ קוֹל יְחִדּוֹ יִרְנְנוּ כִּי עֵין בְּעֵין יִרְאוּ בְּשׁוּב ה' צִיּוֹן:

Hark, thy watchmen! they lift up the voice, Together do they sing; For they shall see, eye to eye, The L-RD returning to Zion.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה

"אשר אני עושה" — אדמו"ר הזקן מדגיש את המילה "אני": אתערוותא

פסקה 20

96

ועצר את השמים

התוצאה של "השתחויה לאלהים אחרים": השמים נעצרים ואין מטר — אין שוב מלמעלה

דברים י"א:17:11:Deuteronomy

וְתָרָה אֶפְיָהּ בְּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְאֲכַדְתֶּם מִהָרָה מַעַל הָאָרֶץ הַטֶּבֶה אֲשֶׁר ה' נָתַן לָכֶם:

and the anger of the L-RD be kindled against you, and He shut up the heaven, so that there shall be no rain, and the ground shall not yield her fruit; and ye perish quickly from off the good land which the L-RD giveth you.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים יא, יז.

97

אם ישים אליו לבו

האתערותא דלתתא שמביאה את התגובה מלמעלה

איוב ל"ד:14:34:14

אִם־יִשֶׁם אֵלָיו לְבוֹ רוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ אֵלָיו יֵאָסֵף:

If He set His heart upon man, If He gather unto Himself his spirit and his breath;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

98

ולעבדו בכל לבבכם

"לאהבה את ה' ולעבדו בכל לבבכם" — הרצוא של ה"ארץ"

דברים י"ג:13:11:Deuteronomy

וְהָיָה אִם־שָׁמַעַתְּ שִׁמְעוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־ה' אֱלֹהֵיכֶם וְלַעֲבֹדוֹ בְּכָל־לִבְכֶּם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם:

And it shall come to pass, if ye shall hearken diligently unto My commandments which I command you this day, to love the L-RD your G-d, and to serve Him with all your heart and with all your soul,

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

99

ונתתי מטר ארצכם

"ונתתי מטר ארצכם בעתו" — השוב שנענה לרצוא

דברים י"ד:14:11:Deuteronomy

וְנָתַתִּי מִטְר־אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֶה וּמִלְקוֹשׁ וְאֶסַּפְתָּ דֶגְגֶּךָ וְתִירְשֶׁךָ וַיִּצְהָרְךָ:

that I will give the rain of your land in its season, the former rain and the latter rain, that thou mayest gather in thy corn, and thy wine, and thine oil.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

100

ואת רוח הטומאה

"ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" — לעתיד לא תהיה קליפה

זכריה י"ג:2:13:Zechariah

וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא נֶאֱמַר ה' צָבָאוֹת אֲכַרִּית אֶת־שְׁמוֹת הָעִצְבִּים מִן־הָאָרֶץ וְלֹא יִזְכְּרוּ עוֹד וְגַם אֶת־הַנְּבִיאִים וְאֶת־רוּחַ הַטְּמֵאָה אֲעִבִּיר מִן־הָאָרֶץ:

And it shall come to pass in that day, Saith the L-RD of hosts, That I will cut off the names of the idols out of the land, And they shall no more be remembered; And also I will cause the prophets And the unclean spirit to pass out of the land.

דלעילא בלבד.

ישעיהו ס"ו:כ"ב Isaiah 66:22

כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עשה עמדים לפני נאם'ה' בן יעמד ורעכם ושמכם:

For as the new heavens and the new earth, which I will make, shall remain before Me, saith the L-RD, so shall your seed and your name remain.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

106 ביום עשות ה' אלקים

"ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים" — הבריאה הנוכחית, באמצעות אלקים, כשהארץ קודמת.

בראשית ב'ד: Genesis 2:4

אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמם:

These are the generations of the heaven and of the earth when they were created, in the day that the L-RD G-d made earth and heaven.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ב, ד.

107 בראשית ברא אלקים

העולם נברא באמצעות שם אלקים, שם הצמצום.

בראשית א'י: Genesis 1:1

בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ:

In the beginning G-d created the heaven and the earth.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

21 פסקה

108 ביום עשות ה' אלקים

"ביום עשות ה' אלקים" — נקרא כביטוי לאיחוד שני השמות.

בראשית ב'ד: Genesis 2:4

אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמם:

These are the generations of the heaven and of the earth when they were created, in the day that the L-RD G-d made earth and heaven.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

109 ויצא כברק חצו

"ויצא כברק חצו" — גילוי המבהיק מלמעלה למטה

זכריה ט"ד: Zechariah 9:14

וה' עליהם יראה ויצא כברק חצו ואדני' ה' בשופר יתקע והלך בסערות תימן:

And the L-RD shall be seen over them, And His arrow shall go forth as the lightning; And the L-rd GOD will blow the horn, And will go with whirlwinds of the south.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

22 פסקה

110 אשר אני עושה

"השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה" — שניהם נעשים בידי ה' בלבד, ומכאן השאלה כיצד שייכת בהם "ארץ", כלומר רצוא

ישעיהו ס"ו:כ"ב Isaiah 66:22

כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עשה עמדים לפני נאם'ה' בן יעמד ורעכם ושמכם:

For as the new heavens and the new earth, which I will make, shall remain before Me, saith the L-RD, so shall your seed and your name remain.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

23 פסקה

111 הוא ממש בדפיקו דלבא

ההערה אומרת ש"דפיקת הלב" מוסברת במאמר זה ובביאור עליו. הקטע סמוך לתחילתו מדבר על עבודת הלויים כמחברת את העולם הנעלם עם העולם הגלוי.

הערת קה"ת

נתבאר בלקו"ת פ' פקודי ה', ד ואילך ובביאור שם ז, ד ובכ"מ.

112 ור"ל שר"ש זה

ההערה מפנה ללקו"ת תורה על פרשת חוקת, לדיון נוסף ברצוא ושוב כאופן שבו חיות הנפש נמשכת לתוך הגוף.

הערת קה"ת

ראה לקו"ת פ' חקת סה, א.

113 רצוא ושוב

"והחיות רצוא ושוב" — הרצוא והשוב של הנבראים, בניגוד כאן לפעימה שבתוך ההמשכה האלוקית.

יחזקאל א'י"ד: Ezekiel 1:14

והחיות רצוא ושוב כמראה הברק:

And the living creatures ran and returned as the appearance of a flash of lightning.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

114 ועמ"ש במ"א ע"פ ויקחו לי תרומה

ההערה מציינת היכן נמצא המאמר על "ויקחו לי תרומה" שאליו מפנה כאן אדמו"ר הזקן: הוא מופיע באור התורה של הצמח צדק על פרשת תרומה

הערת קה"ת

ראה אוה"ת תרומה ע' אישש ואילך.

115 ויקחו לי תרומה

"ויקחו לי תרומה" — הפסוק ממאמר אחר שבו דן אדמו"ר הזקן בנושא זה

שמות כ"ה:ב' Exodus 25:2

דבר אלי בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי:

'Speak unto the children of Israel, that they take for Me an offering; of every man whose heart maketh him willing ye shall take My offering.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

116 קול דודי דופק

"קול דודי דופק" — המילה "דופק" פירושה גם פועם, כמו דפיקת הלב.

שיר השירים ה:ב' Song of Songs 5:2

אֲנִי יְשֻנָּה וְלִבִּי עַר קוֹל דּוֹדִי דּוֹפֵק פֶּתַחַי לִי אֶחָתִי רָעָתִי יוֹנְתִי תַמְתִּי
שְׂרָאשִׁי נִמְלֵא-טֵל קְוֻצוֹתֵי רִסְסֵי לֵילָה:

I sleep, but my heart waketh; Hark! my beloved knocketh:
'Open to me, my sister, my love, my dove, my undefiled; For
my head is filled with dew, My locks with the drops of the
night.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוק 24

117 ונקי זה בעיני

הקטע שם דן בצמצום ובקו — קו האור הדק החוקק דרך הצמצום, שהוא רק
"קו וחוט וזיו לבד" — ומשווה אותו לסוכב, גילוי אור אין סוף שלמעלה מן
הקו; ההערה מפנה אליו בהקשר של "מטי ולא מטי"

הערת קה"ת

שער מטי ולא מטי. וראה לקו"ת פי מסעי צה, ג. סה"מ תרס"ו ע' מג ואילך.

118 מטי ולא מטי

שער "מטי ולא מטי" של הארי"י בעץ חיים מתאר אורות המגיעים ואינם
מגיעים.

Sefer Etz Chaim 7:1-3 א' ג' א' עץ חיים

שער השביעי שער מטי ולא מטי ובו ה' פרקים: כבר בארנו באורך
בכ"מ כי האצילות העליון התחיל להיות עקודים נקודים ברודים ועתה
נחזור לבאר הענין באורך ונבאר מציאות העקודים מה ענינם: הנה
קודם מציאות העקודים לא היה האור העליון יכול להתלבש בשום כלי
כי לא היה יכולת בכלים לסובלו ושם היה האור בלתי מתלבש בכלי עד
שהגיע התפשטות האור הגדול ההוא אל בחי העקודים ושם נעשה
מציאות כלי א' אל האור הגדול ההוא ואז התחיל האצילות להיות בו
איזה מציאות הגבלת האור מה שלא היה יכול להיות הדבר עד עתה.

...

Sefer Etz Chaim (Public Domain)

119 כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ואתחנן ד, כד.

120 כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא

"כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא" — השפע האלוהי נמשל לאש, המתלקחת
ומסתלקת.

Deuteronomy 4:24 ד' כ' דברים

כי Havayah אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אוֹכֵלָה הוּא אֵל קָנָא:

For the L-RD thy G-d is a devouring fire, a jealous G-d.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוק 26

121 והחיות רוי"ש

"רצוא ושוב" — אצל הנבראים הרצוא בא תחילה.

יחזקאל א':י"ד Ezekiel 1:14

והַחַיּוֹת רָצוּא וְשׁוּב כְּמֵרָאָה הַבֹּקֶץ:

And the living creatures ran and returned as the appearance
of a flash of lightning.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

122 ביום עשות כו' ארץ ושמים

"ביום עשות [הווי אלקים] ארץ ושמים" — הארץ קודמת, כסדר הבריאה
הנוכחית.

בראשית ב':ד' Genesis 2:4

אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ
וְשָׁמַיִם:

These are the generations of the heaven and of the earth
when they were created, in the day that the L-RD G-d made
earth and heaven.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוק 27

123 כן יעמוד זרעכם ושמכם

"כן יעמוד זרעכם ושמכם" — החלק השני של הפסוק שבמאמר, המתבאר
כעת.

ישעיהו ס"ו:כ"ב Isaiah 66:22

כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּדִים לִפְנֵי
נְאֻם יְיָ כֵּן יַעֲמֹד זְרַעְכֶּם וְשִׁמְכֶם:

For as the new heavens and the new earth, which I will
make, shall remain before Me, saith the L-RD, so shall your
seed and your name remain.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

124 זורע צדקות

הברכה שלפני קריאת שמע מתארת את ה' כמי ש"זורע צדקות ומצמיח
ישועות".

Siddur Ashkenaz, Weekday, Shacharit, Blessings of the
Shema, First Blessing before Shema 8, ימי חול, ה' שידור אשכנז, ימי
תפילת שחרית, ברכות קריאת שמע, יוצר אור ה'

לֵאל בְּרוּךְ נְעִימוֹת יִתְּנוּ. לְמֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיִם זְמֵרוֹת יֵאָמְרוּ וְתִשְׁבְּחוּת
יִשְׁמִיעוּ. כִּי הוּא לְבָדוֹ פּוֹעֵל גְּבוּרוֹת. עוֹשֶׂה חֲדָשׁוֹת. בּוֹעֵל מְלָחֵמוֹת. זוֹרֵעַ
צְדָקוֹת. מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת. בּוֹרֵא רְפוּאוֹת. נוֹרָא תְהִלּוֹת. אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת:
הַמַּחְדֵּשׁ בְּכָל-יוֹם תְּמִיד מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית: כְּאִמּוֹר לַעֲשֵׂה אוֹרִים
גְּדֻלִּים כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדוֹ: אִמּוֹר חֲדָשׁ עַל-צִיּוֹן תֵּאִיר וְנִזְכָּה כָּל-נֶפֶשׁ מִהֲרָה
לְאוּרוֹ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת:

To the Blessed Almighty, they offer pleasant melodies; to the
King, the Almighty, [Who is] living and enduring, they utter
hymns and make praises heard. For He alone is the
Performer of mighty deeds, Maker of new things; Master of
battles, Sower of acts of righteousness, Deuteronomy 3:6
Causer of deliverance to sprout forth; Creator of cures.
Awesome in praise, Master of wonders, He renews in His

goodness, each day, continuously, the work of creation, as it is said: "[Give thanks to Him] Who makes the great luminaries," for His kindness ...

The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY) • Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY)

125 ויעש דוד שם

"ויעש דוד שם" — נדרש כאן בקבלת עול מלכות שמים

שמואל ב ח':יג:II Samuel 8:13

וַיַּעַשׂ דָּוִד שָׁם בְּשׁוּבוֹ מִהַכּוֹתוֹ אֶת־אֲרָם בְּגִיא־מֶלֶח שְׁמוֹנֶה עָשָׂר אֶלֶף:

And David got him a name when he returned from smiting the Arameans in the Valley of Salt, even eighteen thousand men.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 28

126 כן יעמוד זרעכם ושמכם

ההבטחה ש"זרעכם ושמכם" של ישראל יעמדו בדומה לשמים והארץ החדשים.

ישעיהו ס"ו:כ"ב: Isaiah 66:22

כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֲמָדִים לִפְנֵי נְאֻמִּי ה' כֵּן יַעֲמֹד זֶרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם:

For as the new heavens and the new earth, which I will make, shall remain before Me, saith the L-RD, so shall your seed and your name remain.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

127 הנה ישכיל עבדי

"הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד" — העבודה שמלמטה מתעלה עוד ועוד.

ישעיהו נ"ב:יג: Isaiah 52:13

הִנֵּה יִשְׁכִּיל עַבְדִּי יָרוּם וְנִשָּׂא וְגָבַהּ מְאֹד:

Behold, My servant shall prosper, He shall be exalted and lifted up, and shall be very high.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיי נב, יג.

128 לעבדה ולשמרה

האדם הונח בגן "לעבדה ולשמרה" — דגם לעבודתו של האדם.

בראשית ב':ט"ו: Genesis 2:15

וַיִּקַּח ה' אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיִּנְחָהוּ בְּגִדְעֶזֶן לְעֲבֹדָה וּלְשִׁמְרָה:

And the L-RD G-d took the man, and put him into the garden of Eden to dress it and to keep it.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Likkutei Torah

הפרשה החסידיית

על המהדורה

Hebrew text of Torah Ohr and Likkutei Torah and their marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes): © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

likuteitorah.com. תורגם מהמהדורה האנגלית של CC BY-NC 4.0. ביאורים והערות המקורות. CC BY 4.0. תרגום.

דרך Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) (Public Domain); Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain); Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY); Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Daf Shevui (CC0); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Sefer Etz Chaim (Public Domain).

כשלשון המאמר לצדו, (openai/gpt-6-luna-pro:batch), בעזרת בינה מלאכותית likuteitorah.com התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

· Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725 הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידיית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו · Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309). למה ללמוד, וברכות הרבי. likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/

© likuteitorah.com. או לספריית ליובאוויטש Sefaria מיזם חינוכי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל-

likuteitorah.com/he/torah-ohr/bereishis/2/ מתוך

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק